

Algimantas Zolubas

**PILIE TINĖ VISUOMENĖ – DEMOKRATINĖS
VALSTYBĖS PAMATAS, TURINYS IR
SAUGUMO GARANTAS**

Vilnius, 2004

1919 metais pasaulinio garso poetas, Lietuvos atstovas Prancūzijoje Oskaras Milašius, skaitydamas paskaitą Geografijos draugijoje Paryžiuje, kreipėsi į klausytojus: „Taip, Vakarų moterys ir vyrai, aš kalbu apie senąją jūsų tėvynę. Taip, indoeuropiečių rasės sūnūs ir dukros, aš kalbu apie jūsų lopšį. Nes Lietuva – tokia miglota jūsų vaizduotėje – yra seniausia ir gryniausia liekana tos rasės, kuri, praeities tamsoje nusileidusi iš šventos vietos, vardu Pamyras, pasklido šalton ir laukinės Europos giriose ir lygumose“. O keliautojas, tyrinėtojas Antanas Poška, nagrinėjęs ir vertęs iš sanskrito į lietuvių kalbą indų vedas, siekia dar toliau – už Pamyro. Vedose tyrinėtojas išskaitė, kad

kuomet „vandenys ėmė akmenėti“ (užėjo ledynmetis“), mūsų protėviai traukėsi į pietus, pasiekė Šiaurės Indiją, Himalajus. Pagal gausius lietuviškos kilmės vietovardžius įvairiose šalyse A. Poška nubraižė mūsų hipotetinį kelią iki Himalajų ir atgal. Tūkstantmečius trukusi kelionė paliko pėdsakus ne tik vietovardžiuose, sanskrito giminingume lietuvių kalbai, bet ir kai kuriuose Šiaurės Indijos papročiuose, ornamentuose. Tačiau mūsų priešistorija tebeskendi slėpiniuose. Slėpiniai dar vis dengia mūsų praeitį. Tyrinėtojai nagrinėja iš lūpų į lūpasėjusias legendas ir padavimus, vis tebeieško ir neranda mūsų epo. Deja, ir rašytinė mūsų istorija pilna paslapčių (dar taip neseniai sudarytą Molotovo-Ribentropo paktą ir slaptuosius protokolus vos surado), nes ją daugiausia rašė, dažnai klastodami, mūsų priešai. Mūsų valstybės istorija įmanoma atkurti pagal įvairiuose pasaulio archyvuose randamus dokumentus, o tautos istorijos, jos gimimo bei raidos per tūkstantmečius įžvelgti neįmanoma. Tai suvokiama protu, bet nepažįstama patirtimi. Iš patirties težinome, kad kiekviena tauta siekia sukurti savo valstybę, tampa valstybės branduoliu, nes optimali jos būseną yra savoje nepriklausomoje valstybėje. Pats tautos gimimas – istorijos gelmių slėpinys.

Senesniais laikais patyrusi daug negandų, o pastaraisiais dešimtmečiais blaškyta, kankinta, žudyta, buldozerinio ateizmo „šviesoje“ prievartauta lietuvių tauta patyrė neišmatuojamus nuostolius, buvo praradusi valstybingumą, didelė jos dalis prarado ne tik tautinę savimone, bet ir sveiką nuovoką. Tauta patyrė ne vieną sunkų išbandymą, tačiau paklupdyta kėlėsi, išliko gyva, atkūrė savo valstybę.

Iš valstybių tarpusavio karų istorijos sužinome, kad valstybė nebuvo laikoma nugalėta, jei joje nebuvo paimta paskutinė pilis. Pilis gynė kariai-pilėnai. Kokį svarbų vaidmenį senovės valstybėje vaidino pilėnai, tokį pat svarbų vaidmenį dabartinėse demokratinėse valstybėse vaidina jų piliečiai, nes jie ir sudaro pačią valstybę. Taigi nors valstybė nėra tautos būtį apibrėžiantis požymis, tačiau kiekviena tauta stengiasi sukurti savo valstybę, kurioje galėtų plėtoti savo etnokultūrą, reikšti kitas galias. Kita vertus, valstybei yra reikalingas tautinis pagrindas, tautinis branduolys, nes valstybė ir yra tautos buveinė, pilis.

Lietuvos valstybė buvo kuriama ilgai, pamažu. Jau žiloje senovėje būta šeimų, genčių, apylinkių darinių, kurie kūrėsi iš reikalo gintis nuo priešų ar ką pulti. Susibūrę kariai išsirinkdavo vadą, kuris pavadintas kunigaikščiu, dažnai pasilikdavo sau valdžią ir taikos metu. Tryliktojo šimtmečio pradžioje karai su kryžiuočiais, kalavijuočiais ir rusais paskatino lietuvių jungtis į vieningesnį politinį darinį. Iš visų kunigaikščių tuomet iškilo Mindaugas, kuris ir tapo visos Lietuvos valdovu. Nesiliaujančios kovos su išorės krikščioniškaisiais priešais paskatino Mindaugą krikštytis, ką jis ir padarė 1250 m. pabaigoje ar 1251 m. pradžioje. 1253 m. popiežiaus Inocento IV pavedimu Mindaugas buvo karūnuotas Lietuvos valstybės karaliumi, Lietuva tapo pripažinta Europos valstybe.

Lietuva tarp Rytų ir Vakarų yra „ant vieškelio ant didžio“, jos istorija rašyta krauju, ugnimi ir kalaviju, ji kupina pergalių ir netekčių, tačiau, poeto žodžiais tariant, pašaukta atsiliepdavo: „Aš čia – gyva“. Atsiliepdavo Lietuva artojų, karių, sukilėlių, partizanų, visų dorų tautiečių širdyse, kur jie bebūtų – Sibiro toliuose ar už jūrių marių, partizanų žeminėse, prie

Televizijos bokšto ar Seimo rūmų. Atsiliepdavo, nes buvo išlikę pilėnai – piliečiai. Štai kodėl ir atkurtoje mūsų valstybėje pilietinės visuomenės formavimas, ugdymas ir skatinimas pilietinei veiklai laikytinas svarbiausiu procesu. Tik sąmoningas, jaučiantis pareigą ir atsakomybę, saugantis ir ginantis valstybės idealus ir interesus pilietis kuria valstybę, tvirtina valstybingumą, statydina tautos būstą.

1990 m. kovo 11 dieną po 50-ies metų tylos lietuvių tauta sau ir pasauliui atkurtos valstybės vardu vėl ištarė: „Aš čia – gyva“. Tegul tie žodžiai skamba ne tik sostinėje, miestuose, miesteliuose ir kaimuose, bet teįsminga į kiekvieno lietuvių širdį, o indoeuropiečių sūnams ir dukroms teprimena jų lopšį.

TAUTOS BŪSTAS

Yra daug daiktų ir dalykų, be kurių žmogui būtų nepatogu, sunku arba išvis neįmanoma išgyventi. Žmogui egzistuoti būtinas maistas, apranga, būstas. Yra daug gamtos duotų reiškių ir medžiagų, kurių tarsi nematome, neapčiuopiame, negirdime, tačiau jų netektį iškart pajuntame. Nematome orto, tačiau užtenka pasinerti po vandeniu, ir jo netektis tampa akivaizdi. Tačiau žmogus yra ne tik biosocialinė būtybė, bet ir Dievo paveikslas ir panašumas, jis gyvas ne vien duona, jam duota vieta po saule, suteiktos teisės laisvai reikšti savo valią, kurti šeimą, priklausyti tautai, valstybei, turėti tėvynę. Teisės, laisvė, valia, tėvynė – tarsi abstraktūs, nematomi dalykai, bet užtenka bent vieno jų netekti, iškart pajusime.

Lietuvos netekčių patirtis didelė ir skausminga, nes istorinis likimas jai lėmė būti tarp Rytų ir Vakarų, tarp skirtingų kultūrų ir skirtingo civilizacijos laipsnio kaimynų, nenuoramų užkariautojų. Gal todėl lietuvių veide dažniau rūpestį, o ne šypseną matome, todėl pakelių rūpintojėliai liūdni, todėl ir poetas Lietuvą pavadino „ašara Dievo aky“.

Lietuvos tūkstantmetį, t.y. jos vardo paminėjimą istoriniuose šaltiniuose, dar tik rengiamės minėti, tačiau tautos raida yra praeities gelmėse, jos priešistorę tyrinėja ir nagrinėja archeologai, kalbininkai, etnografai, antropologai, ir būtent jie daugiau pasako nei randame istoriniuose dokumentuose. Jie tvirtina, kad čia jau dešimt tūkstančių metų gyveno sėslios, ramios, darbščios padermės.

Suaugęs su dosnia ir ramia gamta, iš jos semdamas patirtį ir galias, ją garbindamas, lietuvis išsiugdė sėslumo savybę, kurią amžiai jam įtvirtino kaip šeštąjį jausmą – tėvynės meilę. Šis jausmas nebūdingas iš klajoklių kilusioms tautoms. Jei lietuvis iš savo šalies ilgesniam laikui savo noru ar prievarta pasitraukia, susergera tėvynės ilgesio liga – nostalgija. Pastebėta, kad lietuviai neatspariausi šiai ligai. Štai ką rašė iš Kanados aušrininko Martyno Jankaus dukra Elzė savo jaunystės draugei Elenai Kondrotavičienei, gyvenusiai Bitėnuose prie Rambynų: „Tu nežinai, Elena, kokia ta liga nostalgija; ji kankina dieną ir naktį, ji neapleidžia sapnuose. Jei nuo jos būtų išrasti vaistai, Amerikos vaistinėse jų nebūtų, išpirktų lietuviai. Įdėk į laiško voką keletą smiltelių nuo motinos kapo, gal lengviau bus“. Taigi, kur lietuvis ar jo kapas, ten – dalelė Lietuvos. Gal todėl iš tolimiausių kraštų parsigabenam tautiečių kaulus, kad jie nors po mirties savo žemėje ramybę rastų.

Kaip vaikai šeimoje jaučiasi geriausiai, saugiausiai, taip žmonės – savo tautoje; juos sieja bendras istorinis likimas, kalba, papročiai, tikėjimas, bendra teritorija – vieta žemėje. Kaip šeima, taip ir tauta statydina sau būstą. O tas tautos būstas – tai valstybė.

Valstybę kurti, vienyti gentis, bendruomeniškai gyventi nėra lengva. Istoriniai šaltiniai byloja, kad ir Lietuvos valstybės kūrimasis nebuvo lengvas. Vienijimosi idėja radosi iš poreikio gintis, apsaugoti tautą, sukurti jai saugų būstą – valstybę. Jai įgyvendinti prireikė milžiniškų pastangų, teko panaudoti ir prievartą, šalinti nepaklusnius, pralieti savą kraują, nes žmogui idealai visuomet tolimesni, sunkiau suvokiami už nūdienos interesus, buitines reikalus užgožia būtines dalykus.

Iš Pietų ir Rytų į lietuvių žemes nuo seno brovėsi slavai, Aukso orda, o iš Vakarų – germanų gentys. Patyrę skausmingų netekčių ir nuostolių, lietuviai suvokė, kad būtina gerai apmokyta, organizuota, nuolat budinti kariuomenė, todėl greta žemdirbystės radosi karyba, kuri tapo neatsiejama lietuvių gyvenimo dalimi. Dar nesuvienyta į valstybę, lietuvių tauta sugebėjo apginti ne tik save, bet išgelbėjo nuo Aukso ordos kaimynę Lenkiją ir visą Europą.

Į pabaigą eina aštuntasis šimtmetis nuo Mindaugo karūnavimo Lietuvos karaliumi, nuo suvienytos valstybės įkūrimo. Per tuos šimtmečius, nors suvienyta, Lietuva ramybės neturėjo: buvo karų, žūtbutinių mūšių, pergalių ir pralaimėjimų, skaudžių netekčių, Lietuvą žeminančių prievartinių sutarčių, okupacijų, tačiau tautos dvasia niekad nebuvo sugniuždyta, niekada nepasidavė, veržėsi į Laisvę ir Nepriklausomybę.

Taip jau lėmė istorinis likimas, kad kažkada galinga Lietuvos valstybė, valdžiusi žemes nuo Baltijos iki Juodosios jūros, atlaikiusi slavų, kryžiuočių ir Aukso ordos antpuolius, per suartėjimą su padrikusio valstybingumo ponų ir bajorų Lenkija pati savo valstybingumą prarado. Tačiau viltys ir pastangos atkurti sugriautą Lietuvos valstybę nebuvo sužlugdytos: pasipriešinimas rusų carų okupacijai prasidėjo Lietuvos istorijos tyrinėjimu Vilniaus universitete. Universiteto auklėtiniai Mickevičius, Kraševskis, Kondratavičius ir daugelis kitų, nors lenkiškai kalbėjo, tačiau gerbė ir mylėjo savo tėvynę Lietuvą, save laikė lenkiškos kultūros lietuviais, išlaikė lietuvių tautos dvasią, priešinosi rusinimui, siekė Lietuvos atgimimo. Pirmieji tikri, susipratę lietuviai, kuriems aiškią įtaką turėjo universiteto dvasia, buvo Simonas Daukantas ir Motiejus Valančius. Jų istorijos veikalai, parašyti lietuviškai, atliko didžiulį šviečiamąjį vaidmenį. Tikrasis tautinis atgimimas prasidėjo po baudžios panaikinimo, kai valstiečiai, kaime išlaikę nepažeistą tautiškumą, gavę šiokią tokią laisvę ir savivaldą, praturtėjo, atkuto ir, atgavę spaudą, su savo kultūriniais reikalavimais išėjo į viešumą. Kita vertus, tautiškajam atgimimui buvo palankus teritorijos susiaurėjimas; ankstesnių laikų Lietuva buvo daugiatautė, išplitusi į kitų tautų etnines žemes, o atgimstanti – susitelkusi savo etninėse žemėse.

Didžiųjų kunigaikščių Lietuva nebuvo tautinė valstybė, nes ji buvo kuriama „iš viršaus“, per mišrias vedybas kunigaikščiai paveldėdavo svetimas žemes, valstybė rėmėsi dinastijomis ir aukštesniais luomais. XX amžiaus pradžioje tauta jau rėmėsi knygnešiais švietėjais, kariais savanoriais ir savo valstybės ištroškusia, tautiškai atgimusia valstietija. Pirmasis organizuotas ir rimtas bandymas išsivaduoti iš 110 metų trukusios rusų okupacijos buvo 1905 metų Didysis Vilniaus Seimas, pareikalavęs autonomijos su Seimu Vilniuje, ir po jo kilęs sukilimas, kuris, deja, buvo numalšintas. Reikėjo dar aštuonerių metų aktyvios politinės veiklos – tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Tik pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, 1918 m. vasario 16 d., Lietuvos Taryba su Jonu Basanavičiumi priešakyje paskelbė atstatanti Lietuvos nepriklausomą valstybę. Šiuo nutarimu Lietuvos valstybė, vadovaudamasi tautų apsisprendimo teise, buvo atkurta ant tautos, gyvenančios savo etninėse žemėse, pamatų. Nutarimą – savo tėvų ir protėvių troškimą - įkūnijo tauta, jį apgynė „žagres palikę dirvoj“ kariai savanoriai. Tauta įgijo būstą, kurio kūryba tęsiasi.

UGDYTI PILIETĮ – KURTI TAUTĄ IR VALSTYBĘ

Demokratijos apaštalas Ž.Ž. Ruso tikėjo žmogaus prigimties natūraliu gerumu, manė, kad jis atsiskleis visu grožiu, kai bus nustatyta liaudies valdžios forma. Kaip nugalėti blogį, kurti aukštesnį žmogaus tipą – tokio uždavinio Ž.Ž. Ruso nesprendė. Manyta, kad tereikia liaudžiai nuimti grandines, duoti valią, pagal ją sukurti visuomenę, o tada ir ateisianti tobula, gera natūrali būsena. Šį teiginį paneigė gyvenimas, istorinė patirtis ir Gilesnė mintis. Pasirodė, kad liaudies valia nėra Dievo valia, kad ji gali būti ne tik gera, bet ir bloga, kad, vadovaujantis demokratiniu daugumos principu, demokratinis valdymas gali nešti blogį, pati demokratija gali išsigimti, virsti visų visiems tironija. Taigi liaudis, demokratinėje valstybėje pilietinė visuomenė, turi būti dora, turėti pareigos ir atsakomybės jausmus valstybei. Tautinei valstybei, kokia yra ir

Lietuva, pasirodo, ir to neužtenka; pilietis privalo būti įsipareigojęs ir atsakingas tautai, savo tautos ideologijos šalininkas ir kūrėjas.

Tautinių valstybių kūrimasis nėra demokratijos nuopelnas, nes demokratijos akiratyje nei tautos, nei tautybės nėra. Demokratinio valdymo mechanizmas vertina formaliai valstybei davusį pasižadėjimą pilietį, o jo tautybė mechanizmui nesvarbi. Paradoksas: valstybė sukurta tautiniu pagrindu, o tautybė – nevertinama! Deja, taip yra. Dėl pastarosios priežasties tautinės valstybės pilietis turi būti ne tik doras, ne tik valstybei pareigą ir atsakomybę turintis žmogus, bet ir tautiškai susipratęs, tikras savo tautos patriotas. Pilietybė yra formali kategorija, piliečiu tampama įgijus įstatymu numatytą cenzą ir davus valstybei pasižadėjimą ar priesaiką. Tautiečiu gimstama, tautietį ženklina istorinio likimo bendrystės ženklas. Gali kilti klausimas, kaip turime vertinti kitataučius, kurie jau šimtmečius čia gyvena, kurie savo likimą susiejo su Lietuva? Pagrindiniu tautos požymiu reikia laikyti ne geografinę tautos padėtį, antropologinius bruožus, išpažįstamą tikėjimą, kalbą, bet istorinio likimo bendrystę. Kitataučiai, šimtmečius gyvenę kartu su lietuviais, savo likimą susieję su Lietuva, yra lietuviai, nors jų kilmė kitokia. Teisus buvo popiežius Jonas Paulius II, kai 1993 m. lankydamasis Lietuvoje, čionykščius lenkus vadino lenkiškos kilmės lietuviais. Imigrantus, okupantus bei jų palikuonis reikia vertinti išskirtinai.

Ar gali atstovauti lietuvių tautos idealams ir interesams buvę sovietiniai okupantai bei jų palikuonys, kurie Lietuvoje steigia kitos šalies vardu politines organizacijas? Antai Lietuvoje įregistruotos ir veikia politinės organizacijos Rusų sąjunga, Lenkų rinkimų akcija, Lenkų Lietuvoje (Polaki na Litwe) organizacija; jei jie ne Lietuvos rusai, ne Lietuvos lenkai, o rusai ir lenkai Lietuvoje, aišku, nors jie yra Lietuvos piliečiai, Lietuvos tautiniams reikalams bus abejingi arba priešingi. O kaip tie piliečiai elgtųsi valstybei svarbiais tautiniais klausimais referendumuose, rinkimuose, iškilus grėsmei ar karinio konflikto atveju? Užtenka prisiminti, kaip balsavo 1990 m. kovo 11 d. lenkai Aukščiausios Tarybos-Atkuriamojo Seimo nariai lenkai dėl Lietuvos nepriklausomybės arba kaip kėsinosi kurpti Lietuvoje lenkų autonominių darinių. Pastebėjime, kokios užplūdusių migrantų girnapsusės kelyje į tautinio valstybingumo įtvirtinimą prikabintos prie latvių, moldavų, baltarusių kojų! Šie pavyzdžiai rodo, kokie pavojai tautai ir jos valstybei slypi pačiame demokratijos mechanizme. Čia verta minėti naują, kitataučio įsteigtą, deja, labai populiarią, Darbo, iškilaus publicisto pavadintą, Uspaskico Archangelsko partiją. Joje slypi pavojus daugumos valia Lietuvai tapti NVS nare, Rusijos vasale.

Lietuvoje tautinis ugdymas kaip sudedamoji pilietinio ugdymo dalis valstybiniu lygmeniu apeinama arba apie jį kalbama vangiai. Iš praeities einančios „tautų draugystės“ ir iš dabarties – kosmopolitinės nuostatos tautinės savimonės išlikusius pradus ne tik užgožia, bet kėsinasi juos visiškai ištrinti.

Rašytojas, žurnalistas, publicistas Vytautas Alantas 1987 metais parašė knygą „Tauta istorijos vingiais“. Knyga 1990 metais buvo išleista Čikagoje, o jos fotografuotas leidinys – 1992-aisiais Vilniuje. Knygos skyrelyje „Prieš prakalbant“ autorius prisipažįsta: „Knygą rašiau nežinau kiek metų. Kartais pagalvoju tarsi būčiau rašęs visą gyvenimą ... Sunku nusakyti, kada tautos ideologijos dalykai prasideda ir kada baigiasi. Tauta yra gyvas, nuolat pirmyn žengiantis organizmas, tad ir savaimė peršasi išvada, kad tautą reikia nuolat kurti“. Iš tikrųjų knyga parašyta patrauklia ir žodinga kalba, yra tautinės ideologijos vadovėlis, ji greta Katekizmo, etikos pagrindų bei Konstitucijos turėtų būti nagrinėjama mokyklose. Iš skyriaus „Pasisakymai“, kuriuos autorius palygino su savo ilgo gyvenimo ir didelės patirties konspektine apžvalga, verta cituoti:

Jokia kita tauta nedavė savo kaimynams tiek savo kraujo ir smegenų, kaip lietuvių tauta.

Valstybėje gali būti daug įvairių konfesijų, bet tautos vienijantį branduolį sudaro lietuvybė.

Tauta be savo kalbos ir kultūros pasmerkta išgaišti.

Tauta atskleidžia ir išryškina savo asmenybę didvyrių žygiais ir kūrybiniais darbais ir kalba į pasaulį savo talentų lūpomis.

*Tautos paskirtis – surasti savo teisingą tautinį kelią amžių vingiuose.
Tauta, paklydusi savo istorijos vingiuose, ima orientuotis pagal svetimias gaires.
Tikras patriotas bus ne tas tautietis, kuris garsiai trimituoja per tautos šventes, bet
tas, kuris įmūrija patvarią plytą į tėvynės pastatą.*

*Kada užtvėnksime lietuviško kraujo srovę, tekančią į svetimus baseinus ir sukančią
svetimas girnas, kada atgręšim srovę į save?*

Mylėk teisybę, bet pirmų pirmiausia mylėk savo tautos teisybę.

Lietuvybės drungnumas – pakelė į tautinį susinaikinimą.

Lietuvis neatlaiko „svetimo klimato“, nors savybėje jo narsybė neginčijama.

*Lietuviška šeima – lietuviybės negęstantis židinys, arba su lietuvybe atsisveikinimo
kryžkelė .*

Nulietuvėjimas – tautinė savižudybė ir trąša svetimiams dirvonams.

*Lietuvis nenusileis lietuviui, bet greit kapituliuoja prieš kitatautį. Ar tai įsisenėjusi
iš baudžios laikų atlieka, ar tautinio subrendimo stoka, ar imlių svetimybų pamėgimas, ar
viskas kartu?*

*Lietuvį tyko per daug pagundų ir pavojų tapti tautos atskalūnu: mums verkiant
reikia lietuviybės apaštalių.*

Tautos išdavimas – didžiausias dievų keršto šaukiantis nusikaltimas.

*Nėra ko brautis į svetimą sąžinę ir šnipinėti, kas kokiam dievui žibina žvakutę:
svarbiausia, kad ten skaisčiai liepsnotų lietuviybės liepsna.*

Kova dėl lietuviybės yra yrimasis prieš milžinišką srovę.

Niekad neužmirškime kelių, vedančių į gimtosios kalbos lopšį!

*Vargu ar rasime kitą tautą, kuri būtų parodžiusi tiek heroizmo kovodama už savo
laisvę kaip lietuviai, bet kodėl jos žiedai taip greit nuvysta, patekę į svetimą dirvą?*

*Mes didžiojamės esą narsios tautos palikuonys ir žvanginame kardais su savo
broliais lietuviais, kartais pamiršdami net ir tikruosius savo priešus.*

*Lietuviybė, neturinti šaknų istorijoje, yra kasdienybės paviršiumi plūduriuojantis
laivas, kurį vėjai blaško kaip nori, jau nekalbant apie audras.*

Tautos istoriija kaip didysis epas, kuris gal turi pradžią, bet neturi pabaigos.

Lietuvio tautybės atgimimas dar nėra baigtas.

Sekantis XXI amžius bus lietuvių tautybės galutinio subrendimo amžius.

*Lietuvis apčiuops lietuviybės šaknis, kurios jį sieja su tautos senais mistiniais
paversmiai.*

Kiekvienas iš cituotų pasisakymų vertas gilesnio nagrinėjimo ir apmąstymo. Jie – tautinės ideologijos akcentai ir kelrodžiai ženklai.

Valstybės valdymo mechanizmui pakeisti pakanka kelių mėnesių, pakelti ekonomiką – kelių metų, o išugdyti ir suformuoti tautiškai susipratusių pilietinę visuomenę reikia dešimtmečių. Tačiau

žinant koks nelengvas ir ilgos trukmės darbas laukia, jo reikia imtis nedelsiant.

EUROPOS SAJUNGA IR LIETUVYBĖ

Tiek kairieji, tiek dešinieji radikalai euroskeptikai Lietuvoje sutarė, kad Lietuvai jungtis į Europos Sąjungą (ES) nereikia. Kairieji jungimuisi priešinosi siekdami resovietizacijos, jungčių su Rytai, dešinieji norėjo atsitverti iš visų pusių. Kairieji Rytuose pavojų nematė, nes ten jau buvo, ten jiems buvo gera, dešinieji matė pavojus lietuviybei tiek Rytuose, tiek Vakaruose, todėl, nepasisakydami prieš NATO (tegl mus saugo), pasisakė prieš ES, o su Rytai siūlė bičiulystę, už kurią Rytai neva nesigvieš į Lietuvą.

Klydo tiek vieni, tiek kiti. Rytų „globą“, „taikų sambūvį“, valstybinių sutarčių laužymą Lietuva patiria nuo Ivano Žiauriojo laikų, todėl tuo kaimynu pasitikėti negalima. Dešiniams radikalams, jei jie iš tikrųjų nori išsaugoti lietuviybę, reikėtų įsisamontinti, kad ją

išsaugoti įmanoma ne per izoliaciją, o per lietuviybės puoselėjimą, tautos brangiausio turto – kultūros išsaugojimą, vadavimąsi iš moralinės ir tautinės mažakraujystės.

Yra procesai, kuriems priešintis neįmanoma. Jie yra gamtoje, yra visuomenės gyvenime. Klimato pasikeitimai, metų laikų kaita žmogaus valiai nepavaldūs; negalėjome išvengti ledynmečio, negalime atsitverti nuo rudens ar žiemos – turime ieškoti saugaus būsto, šilto drabužio. Kaip gamtoje susieta gyvūnija, augmenija, žemės turtai, taip visuomenės gyvenimą sieja tautų geografija, istorija, kultūra, politika. Atsiriboti nuo tų saitų neįmanoma, kaip neįmanoma atsiriboti nuo savo geografinės padėties, istorinio likimo bendrystės, etnokultūros. Kaip nesipriešiname gamtos dėsniams, o juos pažinę taikome savo būčiai gerinti, taip, suvokę istorinių procesų esmę ir neišvengiamumą, juos galime panaudoti savo būčiai tvirtinti.

Iš istorinės patirties žinome, kad aukštesnės kultūros slinktis iš Vakarų buvo neišvengiama, kad krikščioniškoji kultūra turėjo keisti pagoniškąją, kad Lietuvos krikštas padėjo išvengti Prūsų likimo, o pati krikščionybė tapo dorovės, rašto ir visų menų mokykla, per ją tapome europietiška tauta ir valstybe; geografiškai Europoje buvom iki krikščionybės, istoriją, kultūrą, politiką susiejom su krikštu. Sovietinė okupacija geležine uždanga buvo atskyrusi Lietuvą nuo Europos, tačiau nei Lietuva Europos, nei Europa Lietuvos neatsisakė, todėl priešinimasis Europos istorinei ir politinei raidai būtų prilygęs priešinimuisi anuometiniam krikštui. Nesijungdama į ES, Lietuva, žinoma, jokio spaudimo nebūtų patyrusi, tačiau pasilikdama Europos šalikelėje ir būtų likusi Europos socialine ir ekonomine šalikele civilizuočiai akiai paganyti ar necivilizuočiai gerklei praryti. Nesispyrioti, o pozityviai veikti todėl – vienintelis kelias.

Mažosios valstybės nėra taip silpnos kaip mažos, o didžiosios – nėra tokios galingos kaip didelės, todėl, kas jaučia gresiantį pavojų lietuvibei iš ES, ne protestais, ne ES niekinimu, o veiksmais, nukreiptais į tautos sielos – laisvės, pagrindo – teisės ir didžiausio turto kultūros išsaugojimą bei puoselėjimą, paveikti ES taip, kad Lietuva joje taptų garbinga tauta ir galinga valstybe. Kai vienas intelektualas paklausė rašytojo, Lietuvos pasiuntinio Brazilijoje Petro Babicko (1903 – 1991), kiek yra lietuvių visame pasaulyje, jis atsakė: „Keturi penki milijonai“. Pašnekovas ištarė: „Hm ... Jie nieko negalės padaryti, per maža ...“ Rašytojas iškilmingai atsakė: „Taip, keli milijonai lietuvių, žinoma, nieko negali pakeisti pasauly, palyginus su šimtais milijonų kitų tautų, tačiau pasaulį gali pakeisti vienas lietuvis“. Kas galėtų paneigti, kad taip neatsitiko 1990 metais?

Daugelį dar baido žodis „sąjunga“, kadangi kokią „splotila navieki velikaja Rusj“ (sutelkė amžiams didžioji Rusia) jau turėjome. Tačiau ES į anąją jokio panašumo neturi, joje „vyresniojo brolio“ nėra, sąjungą kuria ne viena kokio valstybė, o didelės ir mažos valstybės lygiateisiais pagrindais. Globalizmo ar kosmopolitizmo pavojų šioje sąjungoje taip pat nėra, nes kiekvienos suverenios valstybės etnokultūros, tautinės savimonės, kalbos dalykai lieka jos valioje. Jos valioje lieka teisė, laisvė, kultūra, lietuviybė.

PILIETINĖ VEIKLA – POLITINĖ

Demokratija pripažįsta daugumos valią, kuria ir remiasi demokratinis valdymas. Daugumos valia gali prieštarauti Dekalogui, gali būti bloga, į tai demokratijos mechanizmas nereaguoja, jis vertina ne valios kokybę, o valią išreiškiančiųjų kiekybę, jos daugumą – aritmetinę balsų sumą. Demokratijos mechanizmas nevertina tautos, piliečių tautybės. Ši demokratijos yda dėl kitataučių imigracijos ir tautiečių emigracijos kelia grėsmę mažų tautų ir jų valstybių būčiai. Demokratiniuose rinkimuose į atstovaujančias valdžias renkamesiems nėra kilmės, išsilavinimo, lojalumo valstybei cenzo reikalavimų. Tarkime, buvęs kolaborantas gali būti renkamas į aukščiausią valdžią, svarbu, kad jis savo buvusį kolaboravimą viešai paskelbtų. Demokratija didžiausia savo vertybe laiko žmogaus laisvę, kuri apibrėžiama nuostata: viskas, kas neprieštarauja įstatymui, - leistina. Tačiau jei draudimai priimami daugumos valia, kuri gali būti

ir bloga, gali atsitikti taip (jau atsitinka), kad blogi dalykai nebus draudžiami (azartiniai lošimai, naminės degtinės gamyba, prostitucija). Daugumos valia amžinosios vertybės gali būti pakeistos vienadienėmis, iškreipta vertybinė piliečių mąstysena.

Antanas Maceina išvelgė tris europiečio dvasios struktūras: krikščioniškąją (Dievo dvasia), prometėjiškąją (Žmogaus dvasia) ir buržuaziškąją (Žemės dvasia). Jei krikščioniškajai ir prometėjiškajai dvasioms būdingos amžinosios ir bendražmogiškosios vertybės, tai buržuaziškoji dvasia visas vertybes matuoja turtu, pinigais ir malonumais, be skrupulų tikrąsias vertybes į juos iškeičia. Deja, mūsų jaunoje, trapioje demokratinėje valstybėje vyrauja buržuaziškoji dvasia. Nors sovietai neva kovojo su buržuazija, tačiau ta kova buvo nukreipta į turtingųjų luomą, o buržuaziškoji dvasia, siekiu „iš kiekvieno – pagal sugebėjimus, kiekvienam – pagal poreikius“ buvo skatinama.

Jei demokratijai ir demokratiniam valdymui būdingos tokios ydos ir grimasos, o, kaip tvirtina pasaulinė patirtis, nieko geresnio neįmanoma sugalvoti, gal įmanoma tą demokratijos mechanizmą įvaldyti ir suvaldyti, ydų atsikratyti?

Valstybė yra organizmas, kurį sudaro ne amorfinė žmonių masė, kaip neseniai buvo (paklusni kompartijai liaudis, minia), o organizuota, prisiėmusi pareigas ir atsakomybę valstybei pilietinė visuomenė. Nuo tos visuomenės dorovės, kultūros lygio, civilizacijos laipsnio, pareigos ir atsakomybės jausmo įsitvirtinimo priklauso pačios demokratijos, demokratinio valdymo kokybė. Vaizdžiai tariant, kad ir kiek tobulintume, kad ir kaip gerai parengtume kombainą javapjūtei, jei jo šeimininkas (visuomenė) moka tik dalgį valdyti, kombainas neveiks, iš jo naudos neturėsime. Vadinasi, demokratijai ir demokratiniam valdymui reikia išugdyti ir sutelkti bendram tikslui visuomenę. Tas bendras tikslas – valstybė. Kurti ir tvirtinti valstybę gali tik aktyvi, sąmoninga, politinėje veikloje dalyvaujanti visuomenė. Kas yra politika ir ką turime laikyti politine veikla?

Iš graikų kalbos kilęs žodis **politika** reiškia valstybės valdymo meną ir iki 18-to amžiaus laikytas mokslu apie valstybę. Mūsų laikais politika laikomi valstybės įstaigų, visuomeninių organizacijų, atskirų asmenų siekiai bei veiksmai, nukreipti į valstybės reikalų tvarkymą. Trumpiau tariant, politika yra valstybės reikalų tvarkymas.

Kaip jau minėta, valstybę sudaro pilietinė visuomenė, o ne jos valdžia (valdžia išrenkama – nusamdoma tarnauti pilietinei visuomenei), todėl visuomeninė veikla, susijusi su valstybės reikalų tvarkymu, yra politinė veikla, o susipratęs pilietis yra politikas. Klysta ir klaidina tie, kurie politiką laiko Seimo narių, valstybės institucijų darbuotojų, diplomatų nuosavybe. Aukščiausios kokybės politiką vykdo Bažnyčia, nes ji ugdo valstybės pagrindą ir turinį – pilietį, pilietinę visuomenę. Klysta ir klaidina tie, kurie teigia, kad Bažnyčia yra atskirta nuo politikos. Bažnyčios valdymas yra atskirtas nuo valstybės valdymo, o Bažnyčia, jos nariai nėra ir negali būti atskirti nuo valstybės, taigi ir – nuo politikos. Jei mokinys sodina medį valstybei pagražinti – politika, jei karys saugo valstybinį objektą – politika, jei policininkas sutramdo tvarkos pažeidėją – politika, jei kunigas iš sakyklos moko dorai elgtis – politika ... visur politika. Piliečio nušalinimas nuo politikos prilygtų jo išpilietinimui. Daugelis mena nesena atsitikimą, kai mūsų kariuomenės vadas generolas Jonas Kronkaitis Amerikoje viešai kalbėjo apie mūsų valstybės reikalus. Lietuvoje save laikantys rimtais politikais seimūnai pakėlė triukšmą: generolas kišasi į politiką! Jei generolas būtų buvęs ne Lietuvos, o, tarkim, Rusijos pilietis, toks triukšmas nebūtų sukeltas (iš kinkų drebėjimo), o čia lietuvis pasikėsino į seimūnų „nuosavybę“! Garbė generolui ir tikriems piliečiams, kad seimūnams parodė jų politinį neišprusimą, teises ir vietą.

Išsivadavusiose iš sovietinio jungo šalyse požiūris į politiką tebėra iškreiptas: visuomenė mena laikus, kai „už politiką“ trėmė, kalino, žudė. Todėl daugelis nuo politikos šalinasi, atsiriboja, o į valdžias todėl dažnai pakliūna ne visuomenės tarnai, o politiniai vertėivos, visuomenės išnaudotojai. Reikia įsisąmoninti, kad politinė veikla nei asmenims, nei organizacijoms Lietuvoje nėra draudžiama, o nesusipratimai kyla dėl politinės ir partinės veiklos painiojimo (daugelyje institucijų uždrausta partinė veikla).

PILIETINĖ SVEIKATA

Nebūna blogų pasekmių be priežasčių, o kova su pasekmėmis nepalyginti sunkesnė už kovą su blogų pasekmių priežastimis.

Vladivostoko mitybos mokslinis tyrimo institutas žmones klasifikuoja į sveikus, ligonius ir nei sveikus, nei ligonius. Ką vadiname sveiku ir ką ligoniu, aiškinti nereikia. Trečioji, didžiausia, yra nei sveikų, nei ligonių dalis, nes jos nariai yra potencialūs kandidatai tapti ligoniais. Šiai daliai priklauso visi, kurie nesilaiko sveikos gyvensenos būdo. Jei rūkai ar kitokius kvaišalus vartoji, jei maitiniesi nekokybiškais ar stokojančiais organizmui reikalingų medžiagų produktais, nesimankštini, pagal tą skirstymą esi kandidatas į ligonius.

Visos medicinos, visame pasaulyje virtusios naudingo verslo objektu, dėmesys sutelktas ligoniui, t.y. kovai su blogomis pasekmėmis. Ligų prevencijai, profilaktikai – priežastims šalinti, dėmesys nepakankamas. Dėl šios priežasties sveikieji lengvai tampa nei sveikais, nei ligoniais, o pastarieji – ligoniais, medicinos verslui reikalingiausia terpe, kovos su pasekmėmis lauku.

Šiuo pastebėjimu nepakeisime, žinoma, Hipokrato ir Avicenos idealus išdavusios ir pelningu verslu paverstos medicinos krypties, tačiau tą žmonių klasifikavimą, prevenciją, profilaktiką ir verslą pasitelkime vaizdžiam palyginimui su demokratija, demokratiniu valdymu, visuomenės klasifikavimu ir jos kova su blogomis pasekmėmis. Demokratiją, lietuviškai vadinamą savivalda, kaip valstybės reikalų tvarkymo būdą, lyginkime su medicina, demokratinį valdymą – su medicininio aptarnavimu, visuomenę pagal pilietiškumą – su sveikais, ligoniais bei nei sveikais, nei ligotais žmonėmis.

Pagal tokį modelį visuomenę reikia skirstyti į tikrus piliečius, sąmoningus valstybės kūrybos ir tvirtinimo dalyvius (sveikuosius), netikruosius, nedalyvaujančius rinkimuose, referendumuose, kitokioje pilietinėje veikloje (ligonius) ir formaliuosius, abejinguosius (nei sveikus, nei ligonius). Demokratinis valdymas pagal šį modelį lygintinas savitarnai, kuris bus suprantamesnis, jei jį vadinsime savivalda. Štai kodėl taip daug kalbama, dedamos „sveikųjų“ pastangos pilietinei visuomenei ugdyti ir telkti, nes tik nuo jos priklauso savivaldos kokybė. Demokratinis valdymas arba savivalda remiasi daugumos valia. Jei dauguma formali, abejinga valstybės reikalų tvarkymui, o nuo jos priklauso savivalda, geros savivaldos kokybės negalima tikėtis. Taip, deja, yra jaunos demokratijos šalyse. Tokiomis sąlygomis tarpsta nešvari politika, ydinga savivalda, jos virsta verslu. Iš čia – partijų gausa, politinių šundaktarių, užkalbėtojų, burtininkų dariniai, kurie, mulkindami abejinguosius bei formaliuosius piliečius, ateina į valdžią, nedirba pastarųjų labai, o tarpsta iš politinio verslo. Toms partijoms nenaudinga, kad būtų ugdoma ir telktusi pilietinė visuomenė, nes jos netektų „pacientų“, iš kurių mulkinimo gyvena.

Ką daryti, kaip netikrų partijų atsikratyti, kaip savivaldos mechanizmą įvaldyti, kaip blogas priežastis, o ne pasekmės šalinti, kaip formaliuosius ir abejinguosius piliečius tikraisiais „padaryti“? Svarbiausia ir sunkiausia yra paskutinė, tikro piliečio problema, su kuria susidorojus kitos išnyktų savaime. Jei medicina ligoniams gydyti turi specialistus, sveikatingumu rūpintis visą sistemą, tai pilietinės visuomenės ugdymas, savivaldos ir valstybingumo tvirtinimas paliktas savitarnai, todėl tikrų piliečių – mažuma, todėl savivaldos kokybė prasta. Žinant, kad tikras pilietis turi būti doras, savo tautai ir valstybei ištikimas, išsilavinęs, išmanantis valstybės reikalų tvarkymo pagrindus, t.y. politizuotas žmogus, ugdymu turi rūpintis šeima, mokykla, Bažnyčia, bendruomenė, valstybė. Kol valstybė nesutvirtėjusi, trapi, nepajėgia ar nenori rūpintis piliečių ugdymu, iš tikrųjų lieka savitarna. Išskirtiniu savitarnos veiksmu laikytina vietos bendruomenė, kurioje žmogus gyvena. Savivaldos pradai yra bendruomeninėje gyvensenoje. Tai savotiška, tačiau veiksminga liaudies medicina piliečio sveikatingumu rūpintis, savivaldai ir valstybingumui tvirtinti. Nepaisant biurokratinių stabdžių, Lietuvoje vietos bendruomenės kuriasi. Iš komunistinio ir ateistinio auklėjimo išsilaisvinęs žmogus, per tą auklėjimą patyręs prievartinį kolektyvizmą, susvetimėjimą, dorovės nuosmukį, deda pastangas tikram

bendruomeniškumui atgaivinti, talkos būdų spręsti bendrus reikalus, tvirtinti savivaldą. Kiekvienoje bendruomenėje rasime išmintingesnių, labiau išprususių žmonių, kurie gali padėti nesusivokiantiesiems, aiškinti jiems tautos, valstybės sandaros ir raidos reikalus, jų svarbą asmeniniame gyvenime. Todėl bendruomenių kūrimąsi, jų veiklą reikia laikyti pilietiškumo mokykla, pilietinės visuomenės formavimo pagrindu.

Grįžkime prie pradžios – kovos su blogų pasekmių priežastimis. Ar bendruomenė pajėgi su jomis kovoti?

Nesena prezidentinė krizė Lietuvoje – visuomenės vištakumo pasekmė. Jei prezidento rinkiminės kampanijos metu bendruomenės būtų išsiaiškinusios prezidento teises ir galias, visuomenė nebūtų pakliuvusi į nerealių pažadų pinkles, R. Paksas tikrai nebūtų išrinktas. Deja, bendruomenių kūrimasis, jų veikla tik neseniai prasidėjo, o neorganizuota, neapsišvietusi minia paprastai vadovaujasi ne protu, išmintimi, o emocijomis. Emocijoms sukelti pilkųjų, juodųjų technologijų ir net modernios juodosios magijos šių dienų manipulatoriai turi pakankamai. Juk ir dabartinės nušalintojo prezidento kelionės po rajonus, pigus pataikavimas žmonių lūkesčiams, tuščia užuojauta yra emocijų kurstymas, visuomenės skaldymas, vištakumo užkrato platinimas.

Politika ir medicina, regis, tolimos sritys, tačiau iš palyginimo, iš poveikio būdo panašumo galima pasimokyti; norint išvengti blogų pasekmių, reikia vengti jų priežasčių, rūpintis savo pilietine sveikata, vaduotis iš kompleksų nelaisvės

Troškimus, motyvus, prisiminimus, nuslopintus ir išstumtus į pašamonę, ir, pačiai asmenybei nesuvokiant, darančius poveikį jos elgesiui, psichoanalitikai vadina kompleksais. Dešimtmečius prievarta ir pamaloninimais visuomenei diegti elgesio būdai paliko kompleksus, kurie skatina būti elgetomis, ponais ar vagimis.

Elgetos kompleksas. Seniau tikru elgeta buvo laikomas ligotas, dėl fizinės negalios nesugebantis pats pasirūpinti maistu, drabužiu bei būstu žmogus. Dabar elgetystė tapo savotišku verslu, parazituojančios gyvensenos būdu. Didžioji dabartinių elgetų dauguma yra savotiški hedonistiniai buržua, kurių verslas – elgetystė, o malonumai – tinginystė, girtuoklystė. Tuos elgetas sutiksime gatvėje, prie bažnyčių, žmonių susibūrimo vietose ar vaikščiojančius tiesiog į butus. Juk jei esi pensinio amžiaus, gauni pensiją, jei esi invalidas – invalidumo pensiją, o jei esi sveikas, ieškok darbo, o ne duonos, - turėsi duonos. Tik mulkiams ir kvailiams turbūt skirti pranešimai, kad didžiausias nedarbas esąs kaime ir dėl to – nepakeliamas skurdas, elgetystė. Kokiais laikais buvo, kad žmogus, turėdamas žemės, būtų bedarbis ar skurstų? Net sovietmečiu, kai už darbadienius atlygindavo grūdų saujomis, o priesodybiniam sklypui skyrė 15 ar 60 arų, žmonės iš tų arų išgyveno. Dabar mažiausia žemės norma – 3 ha, o nuomoti gali kiek nori ir labai pigiai. Tik štai, kaip traktorių ar užsienietišką kombainą įpirksi, kaip degalais apsirūpinsi? O kodėl, negerbiami kaimo bedarbiai, kastuvą ir kauptuką pamiršot, kodėl arkliuką į Arklio muziejų uždarėt?

Pramonėje ir žemės ūkyje sovietinė valdžia didžiąją dalį uždirbtų lėšų nusavindavo ir tik vaizduodavo, kad už darbą atlygina, todėl ir darbininkas bei valstietis taip pat tik vaizdavo, kad dirba. Darbo našumas todėl buvo mažesnis tik Kuboje. Taip įpratino prie tinginystės. Valdžia dar vaizdavo, kad gyventojams duodavo: nemokamą išsilavinimą, nemokamą gydymą, nusipelnusiems – nemokamą būstą, taloną deficitinei prekei nusipirkti, šieno pagrioviuose pasišienauti, miško malkoms pasikirsti, paskolindavo traktorių sklypeliui suarti. Nusavino kilnojamą ir nekilnojamą turtą, tačiau tai buvo seniai, pasimiršo, o duodavo nuolat (iš to, žinoma, ką nusavindavo). Tik reikėjo prašyti, užsitarnauti, žemintis. Trumpai tariant, visi elgetavo, o geras ponas duodavo. Kadangi elgeta nieko neturi, jam visko trūksta, visko reikia, o jei ką ir turi, jam reikia to, ką kitas turi, o jis neturi. Ir nori ne užsidirbti (jis tinginys), o kad kas jam duotų. Jei neduoda, jis protestuoja, kaltina valdžią ir iš jos kategoriškai reikalauja ar eina plėšikauti. Tik į valdžias patekusiems sukčiams elgetauti nebereikia, nes to paties elgetos komplekso vedami, iš valstybės kišenės patys pasiima. Dešimtmečius „gero pono“ mulkinti, dėl įgyto elgetos komplekso tie žmonės tiki sukčių pažadais, tikisi, kad sukčiai duos, o sukčiams rūpi mulkių balsai ir, atėjus į valdžią, - kuo daugiau iš mulkių išspausti.

Pono kompleksas. Kolūkių pirmininkai, įmonių direktoriai, partinė nomenklatūra priklausė sovietinių ponų luomui. Būtina sąlyga pakliūti į tą luomą buvo besąlygiškas komunistinės ideologijos išpažinimas, priklausomybė komunistų partijai bei nuopelnai tai partijai. Ponų luomas turėjo tam tikrus (iš nusavintų lėšų) fondus, iš kurių turėjo galimybę „elgetoms“ kažką duoti. Taip ponai ne tik botagu, bet ir meduoliu valdė, savo galią demonstravo, gero pono įvaizdį kurdė. Į atkurtą demokratinę valstybę tie ponai atsinešė tik įvaizdžio ir galios regimybę bei nenumaldomą troškimą pakliūti į naujų ponų luomą, gvieštis į valstybės kišenę, iš tų lėšų pirkti balsus savo klanui papildyti. Juos pasirenka ir išsirenka, tikėdami gražiais pažadais, tie patys „elgetos“. Išsirenka ant savo sprando, nes tarnauti žmonėms jiems trukdo iš sovietmečio atsineštas valdančio ir engiančio pono kompleksas.

Vagies kompleksas. Pirmojoje Lietuvos Respublikoje nei vagysčių, nei plėšikavimų praktiškai nebuvo, tiek privati, tiek valstybinė nuosavybė buvo gerbiama.

Iš kolūkio sovietmečiu negaudami lygiavėrcio atlyginimo, matydami neūkiškumą, išauginto derliaus netausojimą, prisimindami nusavintą ir atiduotą kolūkiui žemę, kilnojamą turtą, žmonės be sąžinės graužaties iš plėšiko bandydavo atsiimti. Kadangi buvo grėsmė pakliūti į teisėsaugos rankas, tai darė slapčia, trumpai tariant, vogė. Vogė eiliniai kolūkiečiai, vogė agronomai, vogė kolūkių pirmininkai. Pramonės darbuotojai vogė iš įmonių paklausią produkciją, vogė viską, kas po ranka pakliuvo, vogė, nes matė, kad už jų darbą deramai neatlygina. Vogimas iš valstybės tapo įpročiu, o kadangi valstybė diegė nepagarbų požiūrį į privačią nuosavybę, vagystės išplito į privačią sferą. Vagies kompleksas ra užvaldęs tiek eilinį kvailį, tiek intelektualų sukčių, tik vagysčių mastai skirtingi pastarųjų naudai. Demokratiją suvokus kaip savivalę, vagiama, plėšikaujama, smurtaujama, o teisinis nihilizmas, neteisingumo įteisinimas kompleksą palaiko.

Yra ir daugiau sovietinio palikimo kompleksų bei įpročių, kurie taip įaugę į sąmonę ir pasąmonę, kad išsivaduoti iš jų vienu iškart neįmanoma. Ir, svarbiausia, kad vertybių samprata iškreipta, tikrosios vertybės iškeistos į hedonistines, sujaukta vertybinė mąstysena. Liūdnai nuteikia jaunimas; jo vertybių samprata, sumaterialėjimas, siekių primityvumas – ydingo ugdymo pasekmė. Nereikia pamiršti, kad pedagogus rengė ir teberengia daugiausia sovietiniai dėstytojai, kurie kalte kalė, jog pedagoginėje kalvėje ruošiami ne kokie mokytojai ugdytojai, o tarybiniai, komunistinės ideologijos „šviesoje“ subrandinti mokytojai. Tokie sovietiniai amatininkai-robotai tebedėsto ir šiandien aukštosiose mokyklose, kiti tebesinaudoja sovietiniais ar dabar anoje „šviesoje“ rašytais vadovėliais. Užtenka paminėti prestižiškiausios Lietuvos aukštosios mokyklos – Vilniaus universiteto neseniai pasitraukusio rektoriaus (jis dabar „žiburiuoja“ Europos parlamente) išvedžiojimus, kad suprastume, kokia padėtis, koks kvailinimas, mulkinimas ir dorovinis žlugdymas tęsiasi.

Prezidentas Valdas Adamkus ir Atviros Lietuvos fondai neseniai įkūrė Pilietinės visuomenės institutą, kuris sieks išjudinti apsnūdusią visuomenę. Iš tikrųjų visuomenė nėra apsnūdusi (savanaudiškiems tikslams skirtą veiklą dažnai pažaboti sunku), o sunkiai pasiligojusi. Ir negalima dėl to visuomenės kaltinti, kaip nekaltiname ligonio. Reikia gydyti. Dešimtmečius trukęs komunistinis „auklėjimas“ sužlugdė dorovę, visuomenę išstūmė iš tikrųjų vertybių lauko, visuomenė tebeserga sovietine raudonlige. Vakarykščiai „auklėtojai“ niekur nedingo, jie gyvena ir veikia tarp mūsų, daugelis veikia valstybės nenaudai. Negalima kaltinti ir jų, nes jie pasiligoję sunkiausiai, jie per komunistinę valktį vis dar nepraregi. Ir tie, anot Vaižganto, „padliecai“ yra mūsų broliai, jiems reikalingas ne pasmerkimas, o ypatingas gydymas. Medicina ligoniams gydyti turi visą armiją Hipokrato kareivių, o visuomenės gydymas paliktas savitarnai (liaudies medicinai). Todėl Lietuvoje tokia partijų gausa, todėl tarpsta politiniai šundaktariai, užkalbėtojai, burtininkai ir kitokie „gelbėtojai“. Antai iš Archangelsko atvykęs rusas Viktoras Uspaskich mūsų partijų ketvirtąjį dešimtuką papildė dar viena, jo sukurpta Darbo partija. Partijos vadeiva, neaiškiais būdais tapęs milijonieriumi, cerkves statydina Rusijoje, prašmatnius butus perka Maskvoje ir Palangoje, o pastaruoju metu pasišovė nupirkti Lietuvos Seimą, nes jo partija populiariausia. Šios partijos visuomenė nepažįsta, tačiau pažįsta vadeivą; jis lietuvius

nemokamai pavaišina ledais, scenoje pašoka rusišką kazokėlį, padainuoja ir esamas valdžias purvais drabsto. Šito „liaudžiai“ pakanka, rinkimams atėjus, gal ir parduos Viktorui Seimą ...

Sveikintinas Prezidento siekis tvirtinti pilietinę visuomenę. Į skatinimą turėtų atsiliepti ne tik Seimas, Vyriausybė, tradicinės partijos, visuomeninės organizacijos, bet ir visa visuomenė, nes nuo visuomenės pilietinės sveikatos priklauso valstybės ateitis, kiekvieno piliečio gerovė.

POLITIKA IR PARTIJOS

Įdomią Lietuvos televizijos „Klausimėlio“ laidą žiūrovas išvystų, jei laidos vedėjas užduotų Seimo, Vyriausybės, visų mokyklų bei valstybinių įstaigų vadovams labai paprastą klausimėlį – kas yra politika? Tikriausiai išgirstume, kad politika yra valstybės valdymo mokslas ar menas, kas būtų arti tiesos, bet ne tiesa, tačiau daugiausia sulauktume absurdiškų atsakymų. Jei dar paklaustumė, kuo skiriasi politinė veikla nuo partinės veiklos, - neabejoju, išgirstume tokių dalykų, kokių ir šaipūnas Juozas Erlickas nesugalvotų. Ar ne todėl mūsų valstybės reikalų tvarkymas prastas, kad į politiką, į partijas eina žmonės, kurie nežino, kas yra politinė ir partinė veikla? Nepadės jiems ir naujusias Valerijos Vaitkevičiūtės sudarytas „Tarptautinių žodžių žodynas“ (Vilnius, leidykla „Žodynas“, 2002), nes ir šis politikos apibrėžimo neduoda, į klausimėlį neatsako. Ką gi iš tikrųjų reiškia mūsų laikais tas graikiškas žodis „politika“?

Atsivertę K. Borutos, P. Čepėno ir A. Sirutytės-Čepėnienės sudarytą ir „Spaudos fondo“ 1936 metais išleistą „Tarptautinių žodžių žodyną“, randame: „Politika (gr.) 1. Senovės graikuose ir iki XVIII a. mokslas apie valstybę; 2. Valstybės įstaigų, visuomenės organizacijų, atskirų asmenų veiksmai, nukreipti į valstybės reikalų tvarkymą; 3. Nukeltine prasme – išsisukinėjimas, maskuotas veikimas“. Sovietmečio žodynuose iš esmės rasime tą patį apibrėžimą, tik praskiestą komunistinės ideologijos „puošmenomis“. Taigi, trumpai tariant, politika yra valstybės reikalų tvarkymas – esminė ir pagrindinė žodžio politika reikšmė.

Daugelis politinę veiklą painioja su partine veikla, ir dėl to kyla nesusipratimų. Partinė veikla yra tik dalis politinės veiklos, nors ji, kaip ir politinė veikla, yra nukreipta į valstybės reikalų tvarkymą, tačiau savaip, tokiu būdu, kokį yra pasirinkusi tam tikra politikų dalis – partija. Todėl kai sakoma, kad jėgos dariniai, mokykla mūsų valstybėje yra depolitizuoti (tose struktūrose dėl politinės veiklos vienašališkumo draudžiama partinė veikla), reikia suprasti, kad jos yra departizuotos. Tikrąja žodžio „politika“ prasme, depolitizuotų darinių demokratiniame valstybėje negali būti.

Politikos, kaip „nešvaraus“ dalyko, įvardijimas, politinės ir partinės veiklos painiojimas, atsiribojimo nuo politikos skatinimas yra pilietinės visuomenės telkimo ir ugdymo stabdys, valstybės silpninimas, griovimas. Deja, šis stabdys kai kuriems politiniams vertėivoms yra naudingas, nes depolitizuotus visuomenės narius per rinkimų kampanijas lengva mulkinti, žaisti jų jausmais ir taip patraukti savo pusėn. Politinei ir partinei veiklai aiškinti pasitelkime palyginimą.

Valstybė – tai ūkis su didele savo piliečių šeimyna, žemėmis, pramone, energetika, kultūriniais paveldu ir kitais medžiaginiaisiais bei dvasiniais turtais. Politika – ūkio tvarkymas – yra siekių ir veikslių visuma, nukreipta į ūkio stiprinimą, plėtotę. Partijos yra tam tikrų specialistų dariniai, kurie taip pat siekia tvirtinti ir plėtoti ūkį, tačiau veikimo sritis yra siauresnė, ūkininkavimas vienpusis; agrarininkai rūpinasi tik žemės ūkio plėtote, energetikai – elektros ir naftos gavyba, miškininkai – miškų sodinimu ir priežiūra ir t.t. Ūkyje gali nutikti negerų dalykų, jei, tarkim, šeiminkautų vien miškininkai, dirbamos žemės virstų mišku, neliktų vietos javui pasėti, o spingsulei užsidegti nebeturėtume žibalo. Juk daugelis mena, kaip, Nikitai Chruščiovui valdant, Sovietų Sąjungoje nutiko: pastatydino trąšų gamybos įmones galiūnes Sibire, trąšų kalnus supylė, o kad gerų kelių, geležinkelių nenuitiesė, vagonų joms vežti nepagamino, apsižiūrėjo per vėlai – trąšų kalnai virto gamtos piktžaidėmis, tapo vienos partijos ir jos vadovo

agrarininko vienos tiesos liūdna pasekme. Brandžios demokratijos šalyse paprastai aktyviai veikia dvi trys partijos.

Lietuvoje partijų gausa panaši į politinį šiukšlyną, todėl verta prisiminti trečiąją – maskuoto veikimo – žodžio politika reikšmę. Iš tikrųjų galima drąsiai tvirtinti, kad visos netradicinės pasaulyje ir Lietuvoje partijos veikia maskuotai, jų tikslas – pakliūti į valdžią, sau naudą turėti, o ne valstybės reikalus tvarkyti. Apmaudu, kad išnaudojant demokratijos ydas ir grimasas, gali kurtis ir partijos, kurios siekia naudoti ne Lietuvai, o kitai valstybei (Rusų sąjunga, Lenkų rinkimų akcija, prorytietiškoji Naujosios demokratijos partija). Partijų šiukšlyno profilaktika, jų eliminavimas iš tikrosios politikos pilietinės visuomenės priedermė.

DIDŽIŪJŲ SILPNYBĖ IR MAŽŪJŲ GALIA

Ne tik iš kitataučių tenka išgirsti: „Lietuvėlė, valstybėlė“. Panašiai pasakoma ir apie kitas mažas valstybes. Didžiosios valstybės priekaištauja, kad mažosios tautos su savo miniatiūriškomis valstybėlėmis kelia pavojų taikai, kad jų kapitalai menki tarptautinei pramonei ir prekybai, kad jos trukdančios didžiosioms valstybėms racionaliai tvarkyti pasaulį. Remdamiesi tokiais argumentais didieji stengiasi prisijungti mažuosius ir tokio savo elgesio nevadina kolonializmu ar imperializmu, o integracija, laisvanorišku prisijungimu ar kova su terorizmu. Ar pamatuotas toks didžiųjų sureikšminimas ir mažųjų menkinimas?

Profesorius Juozas Eretas knygelėje „Išėjimo klausimu“ (Roma, LKMA, 1974) parodo, kad tautų ir jų valstybių galia ir reikšmė žmonijos istorijoje nėra proporcinga jų dydžiui, kad didžiosios valstybės nėra tokios galingos ir reikšmingos kaip didelės, o mažosios nėra silpnos ir nereikšmingos kaip mažos. Visa Europa yra mažų erdvių žemynas ir jos yra pakankamai saugios, tikri kultūros ir civilizacijos židiniai. Po Pirmojo pasaulinio karo į vakarus nuo Maskvos Europoje buvo daugiau nei 35 valstybės, o į rytus iki Kinijos – tik viena, tačiau Europa iki šiol pasaulį veikia energingiau, negu visi kontinentai kartu, o kultūriniu atžvilgiu yra didinga, nors fiziškai nėra galinga. Ji yra mažųjų valstybių tėvynė. Europietis labiau rūpinasi kokybe, o ne kiekybe, individualumu. Jis, anot J. Ereto, mieliau nori būti liesu vienetu priekyje, negu storu nuli užpakalyje.

Pagrindinis didžiųjų valstybių silpnumo požymis yra jų trapumas. Šią silpnąbę parodo jų vengimas geografiškai tiesiogiai suartėti su kitomis didžiosiomis, tarp savęs ir konkurentės nori turėti saugos zonas – buferines valstybes (todėl Rusija taip priešinosi Baltijos valstybių jungimuisi į euroatlantines struktūras, dabar siekia daryti įtaką per ekonomiką). Sienos kivirčų, valstybinių konfliktų, pažeidžiamumo baimė lydi visas didžiąsias valstybes. Didžiųjų pastangos tapti galingomis neatitinka milžiniškų aukų, kurias patiria konkurentės. Trumpalaikiai bismarkinės ir hitlerinės Vokietijos, Japonijos, carinės Rusijos ir Sovietų Sąjungos iškilimai tik patvirtina minimą didžiųjų trapumą, laikinumą, netikrą spindesį savo kultūros ir ekonominių galių menkinimo sąskaita. J. Ereto žodžiais tariant, turint galvoje, kad didieji anksčiau ar vėliau bus išstumti iš savo jėgos pozicijų, jie turėtų dar „geruose laikuose“ susilaikyti nuo skriaudimo ir apstumdymo tų, į kurių tarpą jie neišvengiamai patys pateks. Toks įspėjimas šiandien tinka ir Čečėnijoje vykdančiai genocidą Rusijai, kuri jau dabar turėtų apverkti ne tik beprasmiškai žuvusius dešimtis tūkstančių savo karių, bet ir pragaištingą savo valstybės ateitį.

Įsigilinę į J. Ereto pastebėjimus, matysime, kad mažųjų buvimas praturtina pasaulį, todėl jų skriaudimas tampa skriauda visiems.

Mažos valstybės siela yra laisvė. Laisvės meilė tautą paskatina sukurti savo valstybę, idant turėtų saugią vietą, leidžiančią netrukdomai vystytis pagal savo prigimtį. Laisvės troškimo pagimdyta toji valstybė ir tarnauja laisvei, užtikrina jos kūrėjų saugumą. Mažoji valstybė tik laisve ir gali kompensuoti didžiųjų pranašumą ir galią, todėl ją taip vertina, ją puoselėja, dėl jos gyvybę aukoja. Dėl laisvės į neišvengiamą žūtį ėjo tūkstančiai lietuvių, suomių kitų nedidelių tautų, į tokią žūtį šiandien eina čečėnai. Kadangi fizinis tautos naikinimas jos dvasios, taigi ir

laisvės troškimo, sunaikinti nepajėgus, tokia didžiųjų kova yra beprasme, pelno visuotinį pasmerkimą.

Mažos valstybės pagrindas – teisė. Teisė yra esminė Kūrėjo suteikta dovana žmogui, todėl jos negali paneigti joks žemiškas valdovas. Ji negali būti siejama su tautos ir teritorijos didumu ar kitokiu didžiūno svoriu. Jei teisė nepripažįstama, žmogus ar tauta dėl jos kovoja, nes ji tvirtesnė ir už tvirčiausius teisės neigėjus. Jei kovojiama atkakliai, teisė visuomet laimi, nes teisę žlugdanti jėga, kad ir kokia didelė būtų, yra trapi, o teisė – amžina. Jėgos prieš teisę pralaimėjimų istorija tai nuolat patvirtina.

Brangiausias mažos valstybės turtas yra kultūra. Kultūros plėtotei palankesnes sąlygas turi mažosios valstybės, nes didžiųjų siekiai užimti didesnes teritorijas, organizuoti ir išlaikyti stipresnę gynybai ar puolimui kariuomenę, sudaryti sudėtingą administracinį aparatą ir valdymą jiems nepalieka vietos rūpesčiui kultūra; besiplėsdamos plokštumoje, jos negali pakilti. Kas sukaupta Ermitaže, Britų muziejuje ar Luvre, labiau atspindi ne rusų, anglų ar prancūzų kultūrą, o mažųjų, iš kurių tie kūriniai buvo gauti, nupirkti ar pagrobti. Ne didieji, o mažieji pasižymi moksle, garsėja reikšmingais atradimais ir išradimais.

Mažoje valstybėje geresnės sąlygos ugdyti ir telkti pilietinę visuomenę. Pasiiekti darną šeimose paprasčiau nei didesnėje bendrijoje. Panašiai yra ir su pilietine visuomene. Mažesnė bendruomenė tobuliau įkūnija politinę išmintį, nes mažesniuose rėmuose lengviau realizuojami politiniai bei socialiniai reikalai. Mažos valstybės piliečio tėvynės meilė yra kitokia, ne didybės manijos kurstoma, o supratimu, atjauta, tolerancija artimui grindžiama, ji labiau panaši į šeimos tarpusavio meilę. Kaip teigia profesorius J. Eretas, mažos valstybės pilietis yra dviejų tėvynių pilietis – savo ir viso pasaulio. Šį teiginį profesorius patvirtino savo gyvenimu – meilės užteko gimtajai Šveicarijai ir antrajai tėvynei Lietuvai, kurios Trispalve jo valia buvo uždengtas velionio karstas.

Kokie bebūtų mažųjų privalumai, jie neapsaugo nuo gresiančių pavojų. Kaip minėta, galingiausias ginklas nuo pavojų yra teisė. Karinis ginklas, naudojamas savisaugai, žymia dalimi saugo ir atremia galingųjų kėslus ir išpuolius. Šį teiginį akivaizdžiai patvirtino sovietų-suomių karas. Efektyvi saugumo priemonė yra sąjunga su kitomis valstybėmis, narystė tarptautinėse organizacijose, kuriose mažųjų moralinis autoritetas dažnai sulaiko didžiuosius nuo kėslų. Lietuvai įsijungus į NATO ir Europos Sąjungą, į ateitį galime žengti su didesniu pasitikėjimu.

IŠGANINGAS KARAS IR PRAGAIŠTINGA TAIKA

Prieš du šimtmečius dėl imperinių siekių Prancūzija siaubė artimesnius ir tolimesnius kaimynus, prieš šešis dešimtmečius Vokietija dėl tų pačių paskatų drebino Europą, Rusija okupavo dalį Rytų ir Vidurio Europos šalių, neseniai buvo pasišovusi inkorporuoti Afganistaną, išeiti prie Pietų jūrų, o šiandien kariauja su laisvės siekiančia Čėčenija. JAV padėjo SSRS, Prancūzijai ir vokiečių tautai sutramdyti Hitlerį, padėjo atkurti karo nuniokotą Vakarų Vokietiją bei ją suvienyti su Rytų Vokietija, įvairiais būdais padėjo ir skatino demokratinius procesus SSRS ir jos teisių perėmėjoje Rusijoje. Į užmarštį nuėjo Napoleonas, Hitleris, Stalinas. Kas gi nutiko, kad į užmarštį taip greit nuėjo istorinis JAV pagalbos vaidmuo, lėmęs minimų šalių likimą, kad iššūkio Amerikai ir pasauliui akivaizdoje Prancūzija, Vokietija ir Rusija pasipriešino Amerikos ir daugumos Europos šalių siekiams tramdyti Iraką? Trys valstybės, buvusios nesutaikomos priešininkės, tarpusavy kariavusios, staiga rado bendrą kalbą, pasiskelbė taikdarėmis. Irako grėsmės taikai ir stabilumui pasaulyje akivaizdoje jos pareikalavo problemą spręsti į aklavietę vedančiomis politinėmis priemonėmis, karo naštą palikdamos amerikiečiams, pačios „kovoja“ už taiką pašmaikštavimais ir patyčiomis iš Amerikos ir ją palaikančių šalių.

Į klausimą, kas geriau – karas ar taika, vienareikšmio atsakymo nėra, nes karas gali būti išganingas, o taika kruvina, atnešti daug didesnes netektis nei karas.

Pacifizmas yra buržuazinis liberalinis judėjimas, pasyviomis priemonėmis, karo amoralumo smerkimu remiantis taiką. Pacifistai smerkia bet kokius karus, neigia net išsivadavimo karų teisėtumą, tiki, kad karų galima išvengti, nepašalinus jų priežasčių. Pacifikacija, kuria siekiama sutaikymo, iš tikrųjų dažnai būna nukreipta į judėjimų bei maištų malšinimą, sukilimų slopinimą. Sovietinis teroras ir genocidas SSRS okupuotuose kraštuose – akivaizdus pacifikacijos pavyzdys. Rusijos karas su laisvės siekiančia Čečėnija vykdomas būtent pacifikacijos pagrindu, melagingos kovos su terorizmu, kurį pati Rusija provokuoja, dingstimi.

Pasaulyje pripažintas rusų filosofas Nikolajus Berdiajevas, nagrinėjęs karų prigimtį, esmę, etiką bei psichologiją krikščionišku požiūriu („Filosofija neravenstva“, Berlynas, 1923), teigia, kad karas yra šviesa ir tamsa, neapykanta ir meilė, gyvuliškas egoizmas ir kilniausias pasiaukojimas, kaltės gimimas ir kaltės išpirkimas. Jis kreipiasi į pacifistus humanistus: „Jūs, pacifistai humanistai, sukylantys prieš karą ir šaukia į amžiną taiką, jūs netikite aukščiausia žmogaus gyvenimo prasme, netikite amžinu gyvenimu. Ir jūs labiau bijote mirties kare nei tikintys krikščionys, širdin priėmę dieviškos meilės priesaką. Ir, suprantama, tai gali stebinti tik tuos, kurie neįsigilina į gyvenimo prasmę. Jūs labai paviršutiniškai suvokiate žmogaus gyvenimą ir matote tik to gyvenimo atkarpą plokštumoje. Jūs norite, kad ta gyvenimo atkarpa plokštumoje būtų sutvarkyta kiek įmanoma ramiau, patogiau ir maloniau. Toliau, aukščiau, giliau jums jau niekas nebeegzistuoja. Jus fizinis nužudymas baugina kitaip negu krikščionis, kurie tiki į amžiną gyvenimą. Jums su fizine mirtimi viskas pasibaigia. Ir jūs nesusimąstote, kad dvasinis nužudymas yra tūkstantį kartų baisesnis už fizinį nužudymą. Tuo tarpu mūsų taikus gyvenimas yra pilnas dvasinių žudynių. Be jokio karo mes žudome savo artimuosius jausmais, mintimis, leidžiamė į visus kraštus žmogžudiškas sroves, nuodijame baisiais nuodais žmonių sielas. Mūsų taikus gyvenimas yra pilnas neapykantos ir pykčio, ir ši neapykanta ir pyktis žudo žmones. Evangelijoje pasakyta, kad sielos žudikų reikia bijoti labiau negu kūno žudikų. Ir štai pačiais taikiausiais, be karų laikais vyksta karas, kuris žudo sielas, nuodija ir griaua jas. Kodėl jūsų tai nebaugina? Bet koks nužudymas iš esmės yra dvasinis, o ne fizinis. Nužudymas nėra atomų perstūmimas medžiagoje. Nužudymas yra valios, nukreiptos į žmogaus neigimą ir sunaikinimą, aktas. Kare iš esmės nėra dvasinio nužudymo, nes fizinis nužudymas kare nenukreiptas į asmens sunaikinimą ir neigimą. Kariai – ne žudikai. Karių veiduose nėra žudikų antspaudu. Tokį antspaudą dažniau tenka matyti taikos metu veiduose. Karuose gali būti nužudymai kaip dvasiniai, kaip neapykantos aktai, nukreipti į asmenį, tačiau tai nebūdinga karui ir jo ontologinei prigimčiai. Blogio reikia ieškoti ne kare, o iki karo, išoriškai taikiu metu. Tokios taikos metu vyksta dvasiniai nužudymai, kaupiasi pyktis ir neapykanta. O kare per auką išperkamas sukauptas blogis. Kare žmogus prisiima savo veiklos pasekmes, prisiima atsakomybę, prisiima viską, net mirtį. Karas yra didis aiškintojas. Kare į plokštumą susiprojektuoja tai, kas vyksta giliau. Anksčiau įvykdytos dvasinės žmogžudystės jame pasireiškia fiziškai. Didžiausias blogis yra ne pats karas, o jo ryšis su blogiu. Jis yra gilesnio blogio pasekmė. Tačiau dvasinėje karo prigimtyje yra savas gėris. Neatsitiktinai žmogaus būdo gerosios savybės buvo nukaldintos karuose. Su karais siejamas vyriškumo išugdymas, drąsa, pasiaukojimas, didvyriškumas, riteriškumas. Riterystės ir riteriško užgrūdinimo pasaulyje nebūtų buvę, jei nebūtų buvę karų. Su karais siejamas istorinis heroizmas. Aš mačiau veidus jaunuolių, savanoriais einančių į karą. Jie ėjo į smogiamuosius batalionus, beveik į tikrą mirtį. Aš niekad nepamiršiu jų veidų. Ir aš žinau, kad karas sužadina ne tik žemesnius, bet ir aukštesnius žmogaus prigimties instinktus, savęs paaukojimą, meilę tėvynei. Jis pareikalauja bebaimio žvilgsnio į mirtį. Nereikia pamiršti, kad žmonės į karą eina mirti, o ne tik žudyti. Ir todėl karas, žiūrint deramu dvasiniu požiūriu, taurina ir kilnina žmogaus sielą. Jūsų pacifizmas yra miesčioniškos prigimties. Jūsų išviršinės taikos idealas – buržuazinis žemiškos palaimos idealas, kuriame kunkuliuoja žmogiška neapykanta ir pyktis. Nuodėmingai žmonijai pacifizmas yra klaida ir netiesa, išorinė apgaulė. Jūsų fizinės prievartos baimė kyla iš nedvasingo požiūrio į gyvenimą, iš tikėjimo tik materialiu pasauliu. Tačiau fizinė prievarta, kaip savarankiška tikrovė, neegzistuoja, ji yra tik dvasinės žmogaus ir pasaulio būsenos išraiška. Viskas, kas materialu, turi tik simbolinę, ženklinę prigimtį. O jūs norite pašalinti pasekmę, palikę priežastį, sunaikinti išviršinę išraišką, nepakeitę vidinės esmės.

Ir dar – jūsų pacifizme glūdi ir nepalankus jūsų požiūris į gyvenimą. Karas byloja apie istorijos savitumą, jis suteikia istorijai vyriškumo jausmą. Pacifizmas yra istorinės tikrovės savarankiškumo ir istorinių uždavinių neigimas. Pacifizmas istoriją susieja su abstrakčiu moralizmu arba abstrakčiu sociologizmu. Jis nutraukia istoriją iki jos realios pabaigos“.

Atsigręžę į Lietuvos istorija matysime, kad tauta be reikalo nepakėlė ir be garbės nenuleido kalavijo; gynė savo teises, garbę, aukojosi dėl laisvės. Gera pastebėti, kad Lietuva, kaip ir dauguma Europos bendrijos šalių, karo Irake atveju realiai palaikė JAV, nepasidavė Rusijos, Prancūzijos ir Vokietijos sukeltoms pacifistinėms pagundoms. Tik saujelė, be abejonės, inspiruota buvusių „globėjų“, pasiskelbusi „šviesos lyga“, bandė kurstyti kovą „už taiką“.

SSRS buvo paskelbusi kovą „už taiką“, kuri buvo pasiekusi tokią įtampą, kad grasino pasauliui nepalikti akmenų ant akmenų, atvirai siekta pasaulinės revoliucijos. Tautų ir valstybių karams sovietai priešpastatė klasių karą, ir visas tokio karo aukas vaizdavo kaip pateisinamas. Iš tikrųjų klasių kovos aukas ženklino fizinis ir dvasinis žudymas, sovietus baimino žudymai tikruose karuose, tačiau jie nesibaimino žudyti savo klasiniame kare.

N. Berdiajevas taip demaskavo sovietinę taiką: „Jūsų humanistiniai šūkavimai, kai kalbama apie klasių kovą, revoliuciją baigiasi. Kuomet tauta kariauja prieš tautą, jūs tampate visiškai vegetarai, jūs baisėjatės kraujo, jūs skatinate brolybę. Tačiau kai jūs pakeičiate tautų karą klasių karu, jūs kraujo trokštate, jūs neigiate ne tik brolybę, bet ir elementariausią pagarbą žmogui. Istoriniuose žmonių karuose niekada nebūna tokio žmogaus neigimo kaip revoliuciniuose klasių ir partijų karuose. Karas turi privalomą savo santykių su priešu etiką; šaunų priešą laidoja su karine pagarba. Revoliuciniuose klasių karuose viskas leistina, neigiama elementariausia žmogiškoji etika. Su priešu čia galima elgtis kaip su gyvuliu ... Doroviniu požiūriu karas stovi aukščiau, dvasiškesnis už socialinę kovą, „pilietinį“ karą. Pilietinis karas negali nevesti į sužvėrėjimą“.

Politologas, publicistas Vilius Bražėnas rašinyje „Taika ir karai – jausmai ir statistika“ (Lietuvos aidas, 2003-04-20) pateikia stulbinančius skaičius aukų, liudijančių komunistinę kruvinąją taiką. Vien nuo 1917 iki 1947 metų išžudyta 62 milijonai žmonių. Tai keturis kartus daugiau nei žuvusiųjų per Antrąjį pasaulinį karą (15 mln.). Autoriaus duomenimis, iki 1987 metų tironiškos, daugiausia komunistinės vyriausybės šaltakraujiškai išžudė keturis kartus daugiau žmonių, negu žuvo karių visų to šimtmečio karų kautynėse; 151 mln. – taikos metu, 38,5 mln. – karuose.

Pacifistai iki šiol tebesmerkia JAV už numestas atomines bombas ant Hirosimos ir Nagasakio, tarsi neįžvelgtų, kas būtų buvę, jei tos bombos nebūtų privertusios Japonijos kapituluoti; užsitęsęs karas būtų pareikalavęs ženkliai didesnių aukų, nei nusinešė bombos.

Istorinė patirtis byloja, kad taika gali būti pragaištinga, o karas išganingas.

KONSERVATIZMAS TAUTOJE

Tautos gimimas yra istorijos gelmių ontologinis reiškinys. Gimusi iš Adomo ir Ievos, žmonija savo rasėmis, antropologiniais ir kitokiais požymiais nutolo nuo savo priešistorinių protėvių, pasklido po visą pasaulį, užvaldė negyvenamas žemes, savaip išpažįsta Kūrėją, tautos dažnai nebesusikalba, nesutaria, kariauja.

Tauta iš esmės yra istorinė kategorija, ji yra žmonių bendruomenė, kurią jungia politinės ir ekonominės gyvenimo sąlygos, bendri papročiai, tradicijos, dažnai tikėjimas. Tautos būtis neapibrėžiama nei rase, nei kalba, nei religija, nei teritorija, nei valstybiniu suverenitetu, nors visos šios savybės yra daugiau ar mažiau svarbios tautos būčiai. Teisiausiais reikia laikyti tuos, kurie pagrindiniu tautos bruožu laiko iš amžių glūdumos einantį istorinio likimo bendrumą. Istorinio likimo bendrumo suvokimas tautoje sąlygoja tautinę sąmonę, tautinė sąmonė gimsta kartu su tauta bendros ir nepakartojamos istorijos gelmėse.

Kaip ryškiai išreikštą istorinio likimo bendrumo pavyzdį rusų filosofas Nikolajus Berdiajevas („Filosofija neravenstva“, Berlynas, 1923) pateikia žydų tautą. Nors žydų tauta beveik nebeturi jokių bendrų tautinių požymių – kalbos, teritorijos ir valstybės (iki 1948 m. – A. Z.), pasitraukė ir nuo savo senojo tikėjimo, tačiau istorinio likimo bendrystės jausmas tarp žydų, kur jie bebūtų, yra itin stiprus.

Kaip teigia N. Berdiajevas, „Tauta nėra vienos ar kitos laikmečio atkarpos reiškinys. Tauta nėra gyvenanti karta ir nėra gyvenusių kartų suma. Tautoje tebėra ir gyvena visos kartos, jos tautai ne mažiau reikšmingos kaip dabartinės kartos. Tauta turi ontologinį branduolį. Tautos dvasia priešinasi, kad dabartis ir ateitis naikintų praeitį. Tauta visuomet veržiasi į pergalę prieš mirtį, ji neleidžia išimtinai vyrauti ateičiai virš praeities. Tautinė sąmonė konservatyvi ne todėl, kad ji būtų priešinga kūrybai, o todėl, kad ji saugo tikrąjį tautos gyvenimą nuo sunaikinimo per ateitį; gyvais ji pripažįsta protėvius vienodai, kaip dabartines ir būsimąsias kartas“. Tautos gyvenimas priešinasi internacionalistinei mirčiai. Kiekviena tauta, sveiko instinkto vedama, veržiasi į didžiausią galią ir klestėjimą. Internacionalizmas yra priešingas ne tik tautiškumui, bet ir visuotinumui, nes jis naikina individualumą; negali būti meilės abstrakčiam žmogui, tarkim, prancūzui, anglui ar rusui, gali būti meilė prancūziškam, angliškam ar rusiškam žmogui, arba tam, kas prancūziška, angliška ar rusiška jame, t. y. individualiam paveikslui.

Valstybė nėra tautos būtį apibrėžiantis požymis, tačiau bet kuri tauta stengiasi sukurti savo valstybę, ją įtvirtinti, stiprinti, nes valstybėje tauta laisvai gali reikšti visas savo galias, plėtoti savo etnokultūrą, tvirtinti istorinio likimo bendrystę. Optimali tautos būseną yra savoje nepriklausomoje valstybėje. Antra vertus, valstybei tautinis pagrindas yra reikalingas, jai reikalingas tautinis branduolys, nors jo gentinė sandara būtų daugialypė. Taigi valstybė yra tautos buveinė, rūmas, pilis.

Tautos ir valstybės istorinei raidai konservatizmas yra būdingas ir iš esmės reikšmingas kaip religinis ir ontologinis žmonijos bei visuomenės pradas. Tikrasis konservatizmas yra amžinybės kova su laiku. Konservatizmo priešingas poliūs yra revoliucinis požiūris į praeitį, kadangi jis skelbia praeities mirtį („Pasaulį seną išardysim ...“), o ne prisikėlimą, o kas nusisuka nuo mirties ir nuo jos bėga prie gimstančio gyvenimo, tas yra naikinančios mirties valdžioje, tas tesuvokia gyvenimo atplaišas, o ne amžinybę. Revoliucijos naikina praeitį, naikina ne tik tai, kas dūlėja, bet ir tai, kas amžina ir vertinga. Tikrovėje praeitis turi ne mažesnes teises už ateitį. Naikinantis laiko srautas nusineša viską, kas laikina, o piramidės, samanomis apžėlę senų pilių, rūmų, šventyklų sienos skleidžia amžinybės šviesą, neišnykstantis amžinybės grožis lieka. Konservatizmas liudija ne laiko griovimą ir naikinimą, o amžinybės kovą prieš griovimą ir naikinimą, kitokio pasaulio pasipriešinimą šio pasaulio poveikiui. Žavintis praeities grožis nėra tas grožis, kuris kažkada buvo šiandieninis ir naujas, o grožis to, kas lieka po didvyriškos kovos su naikinančiu laiku. Konservatizmas, kaip amžinas pradas, reikalauja, kad sprendžiant tautų, valstybių, bendruomenių likimą būtų išklaudytas ne tik gyvųjų, bet ir mirusiųjų balsas, kad būtų pripažinta reali būtis ne tik dabarčiai, bet ir praeičiai. Tautos valios neįmanoma išreikšti aritmetiškai, kaip to reikalauja demokratijos mechanizmas, nes tautos valia gali būti mažumos valia (dažnai taip ir būna). „Tautos valią, - sako N. Berdiajevas (ten pat), - sąlygoja ne tik gyvieji, bet ir mirusieji, didinga praeitis ir mįslinga ateitis. Tautai priklauso ne tik žmonių kartos, bet ir šventovių, rūmų, sodybų akmenys, seni rankraščiai ir knygos. Ir kad suvoktume tautos valią, reikia išgirsti šituos akmenis, perskaityti sutrūnijusius puslapius“. Konservatizmas neturi stabdyti kūrybinio judėjimo, vystymosi, o tik siekti amžinos ir nenykstančios praeities išsaugojimo, jos prisikėlimo.

Konservatyvusis pradas ypač ryškus tautų kultūrų raidoje. Kultūroje visuomet ryškus konservatizmo, saugančio ir tęsiančio praeitį, pėdsakas, be konservatizmo kultūros raida išvis negalima. Futuristinė pasaulėjauta, kuri pasirodė su naujomis meno srovėmis, turi radikalizmo savybę, ji galutinai neigia praeitį ir dievina ateitį. Vaizduoti ateitį, nudažytą šviesiomis vaivorykštės spalvomis, o praeitį – tamsiomis arba juodomis, yra skurdi iliuzija. Tikras, vientisas požiūris į gyvenimą turi tvirtinti tai, kas amžina praityje ir ateityje, tvirtinti amžiną, besitęsiantį gyvenimą.

Konservatizmas nėra prievartos pradas, jis yra laisvas, organinis. Konservatyvusis pradas nesipriešina vystymuisi, jis tik reikalauja, kad vystymasis būtų organinis, kad ateitis ne naikintų praeities, o ją tęstų. „Nelaiminga tautos dalis, kuri nemyli savo istorijos, - sako N. Berdiajevas, - ir nori pradėti viską iš naujo, nelaiminga šalis, kurioje konservatizmas asocijuojasi su kliūtimis vystymuisi ir priešišku kūrybai“.

Tautos raidoje konservatizmas atlieka formuojantį vaidmenį, stabdo „praskydimą“, asimiliavimąsi, priešinasi kalbos taršai svetimybėmis, gyventojų migracijai, papročių ir tradicijų naikinimui.

Dešimtmečius blaškyta, kankinta, žudyta, buldozerinio ateizmo ir marksistinės ideologijos „šviesoje“ prievartauta lietuvių tauta patyrė neišmatuojamus nuostolius, didelė jos dalis prarado ne tik tautinę savimonę, bet ir sveiką nuovoką, atsižadėjo krikščioniškojo tikėjimo, blaškosi po įvairias sekas, atstovais į valdžias renka vakarykščius prievartautojus. Valstybėje tebetvyro raudonas rūkas, o gudrūs ir klatingi mokslinčiai, filosofai, politiniai verteivos ir net kitataučiai siūlosi į vedlius, ir iš to rūko taiko vesti į naujas sutemas. Antai Tomo Venclovos žodžiai, pasakyti 1977 m. Rytų Europos studijų vasaros mokykloje: „Tas tradicinis Rytų Europos pasaulis išnyks, kaip išnyko jį konservuojanti Berlyno siena, jeigu nuo mąstymo, paremto tautiniu ir valstybiniu egoizmu, sugebėsime pereiti prie globalinio mąstymo, kuris galų gale atneša daugiau naudos tautai ir valstybei“. Kaip neseniai tai girdėta. Iki šios prisiėmusia, kai Maskva skelbė visuotinę komunistų pergalę ir būsimą vienalytę sovietų tautą, prisiėmusią vienintelę rusų kalbą. Kad priėję prie globalinio mąstymo (praradę tautinę savimonę), nebebūsime lietuviai, T. Venclovai tikriausiai aišku, tačiau nesvarbu (gal to ir siekiama?!). Kitas vedlys Romualdas Ozolas straipsnyje „Tautos gimimas“ (Dienovidis; 1998 vasario 20-26) siūlo kurti naujų laikų tautą, vėliau ją dar modernizuoti. Kas tai? Futurizmas? Anot straipsnio autoriaus, iki šiol lietuvių tautos ir nebuvo. Sovietų ideologas Suslovas apie tai tik svajoto ir planavo išnaikinti lietuvių tautą, o mūsų filosofas reikalą išsprendė plunksnos brūkštelėjimu. Ką gi tai reiškia? Reiškia viena: jei nepasisekė sunaikinti atkurto nepriklausomos valstybės, reikia naikinti lietuvių tautą, kurti naują, modernią kosmopolitišką visuomenę, tada ir valstybė nebeturės tautinio branduolio, bus „narod“ (liaudis), kaip jau neseniai buvo, ir jai nebus svarbu, kur Rytai ar Vakariai, nebus svarbi ir pati Lietuva.

Klatingi mokslinčių ir kitokių politinių verteivų kėsmai, maskuotas veikimas, tačiau iš amžių glūdumos einantį istorinio likimo bendrystės jausmą, Kūrėjo palaima ženklintą konservatyvų pradžią sunaikinti neįmanoma.

BURŽUAZIJOS DVASIA

K. Marksas žmoniją suskirstė į klases: į išnaudotojus ir išnaudojamuosius, buržuaziją ir proletariatą. Valstiečius dėl jų prisirišimo prie žemės ir netinkamumo revoliucijoms, vadindamas civilizacijos barbarais, Marksas atvirai niekino. Leninas ir Stalinas, įgyvendindamas Markso idėjas, prie buržuazijos priskyrė pramonininkus, stambesnius žemės savininkus, dvasininkus aristokratiją, inteligentiją. Proletariatui, kaip avangardinei klasei, buvo suteikta diktatūros privilegija, valstietijai dirbti komunistų labai Leninas pažadėjo priversti, ką ir padarė Stalinas, paversdamas valstiečius kolchoziniais baudžiauninkais. Daugelis, remdamiesi tokiu skirstymu, buržuaziją tapatina ne su dvasine struktūra, o su visuomenės sluoksniu. Iš tikrųjų buržuaziškoji dvasia būdingesnė individualiai sferai, žmogui, o ne visuomenės sluoksniui, luomui ar klasei kaip gyvenimo stilius. Istoriniu pavidalu buržuazija tampa, jei buržuazijos dvasia kaip gyvenimo stilius pereina iš individualios į visuomeninę sferą.

Knygoje „Buržuazijos žlugimas“ (Kaunas, 1940) A. Maceina išskiria tris Europos kultūros idėjas, tris dvasines struktūras, apie kurias telkiasi gyvenimas: **buržuaziškąją, prometėjiškąją ir krikščioniškąją**. Buržuazija, prometėjizmas ir krikščionybė yra amžini dvasios tipai arba dvasinės struktūros. Kiekvienas žmogus savo viduje tam tikru laipsniu gali

būti buržua, prometėjas ir krikščionis. Žmogus yra šios tikrovės, šios žemės, šio pasaulio padaras – jame byloja **Žemės dvasia**. Bet žmogus yra ir laisvas padaras, kūrėjas, jis jaučiasi Žmogus aukščiausia ir kilniausia šio žodžio prasme, jame kalba **Žmogaus dvasia**. Sukurtas pagal Dievo paveikslą, susietas su pirmaprade Priežastimi, žmogus turi **Dievo dvasią**. Kaip teigia A. Maceina, ateina laikas, kada žmogus savo viduje turi tapti arba buržujumi, arba prometėju, arba krikščionimi. Šis metas gali būti gilių vidinių dramų ir konfliktų metas, tačiau jis yra neišvengiamas; žmogus turi apsispręsti, kas jame viešpataus, žemės, žmogaus ar dievo dvasia. Pagal šį apsisprendimą ir klostosi žmogaus gyvenimo stilius.

Esminis buržuaziškosios dvasios požymis yra jos trauka žemyn. Jai šis laikas vertesnis už amžinybę, ši žemė brangesnė už rojų. Buržua neneigia to, kas yra aukščiau, tačiau tiems dalykams neturi potraukio, kilti aukščiau jis nenori, nesistengia. Buržua gyvena slėnyje, lygumoje, nors kalne gal būtų geriau ir gražiau, tačiau į jį reikia kopti, o tai siejasi su pastangomis, nemalonumu. Ir todėl jis nepakenčia nieko, kas bandytų jį nuo šios žemės atitraukti, jis gyvena tuo, kas yra, o ne tuo, kas turėtų būti. Į kūrybą buržua yra stumiamas naudos arba reikalo, todėl buržuazinė kultūra neturi idėjos, skiriamasis jos bruožas – praktiškumas.

Pastovus gyvenimas šioje tikrovėje, vengimas aukštesnių siekių yra būdingi buržuazinės dvasios bruožai. Ta tikrovė, aplinka yra sudaryta iš gyvybės ir medžiagos, todėl buržua myli kūną ir myli žemę. Ši meilė nevienoda, nes ją žadina skirtingi motyvai. Buržua, labiau linkstančiam į kūną, meilę žadina hedonistinis motyvas, o linkstančiam į medžiaginį pasaulį – utilitarinis motyvas. Pirmasis siekia malonumo, antrasis – naudos. Visur – ir moksle, ir mene, ir dorovėje, ir religijoje – hedonistinis buržua ieško malonumo, o utilitarinis – naudos.

Hedonistinis buržua įsigyvena savame kūne, kuris jam tampa tikrąja tėvyne. Kūno reikalai, aistros jam tokios svarbios, kad jos tarsi susilieja su dvasine sritimi. Kūnas reikalauja, kad žmogus valgytų, kad būtų palaikomos fizinės galios, sveikata. Žmogus valgydamas jaučia tam tikrą malonumą. Hedonistiniam buržua malonumas svarbesnis už objektyviają maitinimosi priežastį. Hedonistinio buržua vertinimų skalė susideda iš malonumo ir nemalonumo., todėl laimė jam nesuvokiama. Kadangi jo siekiai grindžiami ne kolektyviniu, o individualiu principu, jam rūpi ne tauta, ne valstybė, o jis pats, jo kūnas. Jis priešinasi kūniško gyvenimo suvaržymams, normoms, nesirūpina kūno ateitimi, išvystymu, jam terūpi, kad kūnas išliktų. Jis stengiasi neperšalti, neperšlapti, nekvėpuoti blogu oru, gyventi gerame bute, rengtis gerais drabužiais (malonumai), tačiau nesimankština, nesportuoja, nesigrūdina (nemalonumai).

Utilitarinis buržua yra artimas hedonistiniam, tačiau hedonistinį buržua charakterizuoja pojūtis, o utilitarinį – protas, nors jiedu siekia to paties – patenkinti save, savo norus, reikalus. Utilitarinio buržua vertinimų skalė: naudingumas – nenaudingumas, kurie suvokiami protu, o ne pojūčiais. Utilitarinis buržua yra taupus: jis taupo savo sveikatą, jėgas, laiką ir pinigus, kad kuo daugiau turėtų. Šis taupumas psichologiškai ir morališkai skiriasi nuo to, kurį vadiname taupumo dorybe, t. y. taupymu tam tikram kilniam reikalui. Buržuazinis taupumas yra šykštumo rūšis, charakteringa kiekio meilei, todėl pelnas yra buržua tikslas; dingus pelnui, dingsta gyvenimo prasmė. Utilitarinio buržua simbolis yra pinigas arba krūva (turto).

Šioje vietoje skaitytojui siūlyčiau apmąstyti, ar Pirmoji Lietuvos respublika buvo buržuazinė. Siūlyčiau įvertinti šiuo požiūriu Antrąją respubliką, jas palyginti. Iš tikrųjų nebuvo anoji respublika buržuazinė, o dabartinės Lietuvos gyvenimo stilius, neabejodami galime tvirtinti, yra buržuazinis. Jei kas tvirtins, kad pakanka skurstančiųjų, elgetų, nesunkiai įsitikinsime, kad ir juos yra apvaldžiusi buržuazinė dvasia; jų darbas – elgetystė, malonumai – tinginystė, girtuoklystė.

Buržuazijos apraiška religijoje vadinama klerikalizmu. Tai ne politinis valdymas, o palenkimas religiniams principams išorinėmis priemonėmis. Krikščionybė eina per laisvę ir įtikėjimą, klerikalizmas ją siekia įgyvendinti prievartos būdu. Klerikalizmui svarbu, kad būtų vykdomi Bažnyčios įsakymai. Tikinčiaisiais klerikalai laiko tuos, kurie sėkmadieniais ir šventomis dienomis lanko bažnyčią, viešai kalba „Tėve mūsų“. Jiems nerūpi vidinis tikėjimas, juos tenkina žinojimas. Ryškiausia klerikalizmo apraiška buvo viduramžių inkvizicija.

Buržuazinė dvasia mene reiškia realizmu. Tikrasis menas, tikroji estetinės kūrybos prigimtis eina pasaulio pakeitimo linkme. Kiekvienas tikras menas privalo turėti aukštesnio pasaulio vaizdą, turi būti tarp šios ir aukštesnės tikrovės. Realizmas atspindi šią tikrovę, yra slėnyje, jis į kalną kilti nenori.

Buržuazinė dvasia gali būti ir žmogaus mąstyme. Mąstymas gali ne kilti į aukštumas, ne idėjų ieškoti, o prisirišti prie to, kas apčiuopiama, regima, paliečiama, užuodžiama. Buržuazinės minties apraiška gyvenime yra pozityvizmas. Pozityvizmo pagrindas ir atrama yra faktas. Kas yra už fakto, pozityvizmui nepažįstama ir netikra.

Buržuazinė dvasia geriausiai atskleidžia savo esmę susidūrus su mirtimi. Buržua bijo mirties ir nuo jos bėga. Žinodamas, kad nuo mirties pabėgti negali, jis stengiasi pabėgti nuo minties apie ją. Buržua nepakelia kančios, nesuvokia jos prasmės. Mirties akivaizdoje buržua išsigąsta, iškyla gyvuliškasis, o ne dvasinis žmogaus pradas. Išniekinęs žmogaus būtį savo gyvenimu, perėjimo į amžinybę dvasinį įvykį jis išniekina savo mirtimi.

Naikinusi aristokratiją, dvasininkiją, verslininkus ir pramonininkus, dvarininkus ir ūkininkus, sovietinė sistema buržuaziškosios dvasios nesunaikino, ją net skatino. Bolševikų siekis „iš kiekvieno – pagal sugebėjimus, kiekvienam – pagal poreikius“ ir buvo pats tikriausias buržuaziškosios dvasios diegimas. Nors A. Maceina, bolševizmo nepažinęs iš arčiau, jį buvo priskyręs prie prometėjiškojo prado, tačiau sovietinėje sistemoje jo nebuvo nė kvapo. Krikščioniškoji dvasia prievarta buvo gniuždoma, sukolektyvintas žmogus tapo sistemos sraigtelium, netekęs iniciatyvos ir galimybių siekti aukštesnio idealo, jis tapo hedonistiniu buržua. Atgavus laisvę, radosi ir utilitarinis buržua. Kas gali paneigti, kad dabartinė Lietuva – ne buržuazinė?

Žodžiais nepaneigsime, paneigti reikia gyvenimu.

LIBERALIZMAS – PALAIDA GYVENSENA

Dešimtmečius kentusi sovietinę vergiją visuomenė iškart netapo pilietine, didžioji jos dalis iki šiol pasiliko „liaudimi“, kuriai tautiškumas, valstybingumas, pareiga, atsakomybė, dora tebėra sunkiai suvokiamos abstrakcijos, į tikrųjų vertybių skalę ji dar negrįžta. Tik atgauta laisvė be kliūčių iškart pateko į apyvertą, tačiau, apvilktą demokratijos rūbu, ji netapo išsvajotu laisvės angelu, o virto patvorių kekše. Tokį virsmą lėmė nesuvoktos ir neišugdytos minėtos vertybės, liberalizmo įsigalėjimas.

Saldus žodis laisvė, iš jo kilęs liberalizmo pavadinimas, ir labai saldus tiems, kurie dešimtmečius nešė vergijos pančius. Ar ne todėl liberalizmas populiarus tik posovietinėse valstybėse? Jis pakankamai populiarus ir Lietuvoje. Radosi ne tik paprastasis, bet ir socialistinis, centristinis, demokratinis liberalizmai. Socialliberalizmas, kaip socialinio ar socialistinio liberalizmo samplaika su paprastuoju, yra absurdiškas nesuderinamų pradų kergimas, nes liberalizmas numato nelygybę, o socializmas – lygybę. Ką reiškia liberaldemokratija? – Dar didesnis absurdas, prilygstantis „sviestuotam sviestui“. Centristinį liberalizmą, kuris, reikėtų suprasti, yra tarp socialistinio ir demokratinio, tegalima charakterizuoti: nei šis, nei tas, o kažkas.

Kaip teigia gilesnės minties filosofai, liberalizmas pats vienas, neturintis tvirtos pamatinės idėjos reiškiny, egzistuoti negali. Pasaulyje liberalizmas yra praradęs bet kokį žavesį, liberalų nėra prie valstybių vairo. Liberalizmą galėtume lyginti su paveikslu be rėmų, lietuviškuosius liberaliuosius „paveikslėlius“ – ir be turinio. Anot iškilaus rusų filosofo N. Berdiajevo, liberalizmas gali egzistuoti, vaidinti pozityvų vaidmenį tik drauge su konservatyviuoju pradū.

Lietuvoje, kaip iškreiptas laisvės suvokimas, liberalizmas įsigalėjo valdant buvusiai partinei nomenklatūrai. Ar ne dėl liberalaus elgesio buvo išgrobstyti kolūkiai, įmonės, bankai, kitoks valstybės turtas? Kuo dėl liberalizmo virto žiniasklaida? Užuoat ugdžiusi pilietinę visuomenę, kėlusi pareigos, atsakomybės, dorovės vertybes, ji maitina liaudį kultūros ir

civilizacijos kanalizacijos šulinių turiniu, propaguoja smurtą, nusikaltimus, seksą, tikrąsias vertybes gniuždo, žlugdo. Iš juodojo verslo spaudos, radijo ir televizijos magnatai krauna sau milijonus, tenkina savo hedonistinius ir utilitarinius poreikius.

Nepopuliariai skamba „kieta ranka“ ir „baimė“, tačiau jos gali būti išganingos. Valdžios prievarta liaudžiai (tos liaudies labui) yra net seniausių demokratijų šalyse; valdžios išieško mokesčius, kontroliuoja įstatymų vykdymą, prasikaltusius įstatymams baudžia. Sąmoningas pilietis, suvokdamas valstybės ir valdžios siekius, laikosi valdžios priimtų įstatymų, taisyklių; pareigos ir atsakomybės jausmų vedamas, jis laisvanoriškai prisiima prievartą sau. Nesąmoningam piliečiui tokią prievartą visuomenės ir jo paties labui tenka taikyti iš šalies. Be kietos rankos čia neapsieisi, nors ir kaip liberalizmas tokį elgesį vetuotų. Kaip sveikos savisaugos jausmas nesąmoningam piliečiui reikalinga ir baimė. Juk nemokantis plaukti bijo bristi į gilesnį vandenį, be apsaugos priemonių gaisrininkas bijo eiti į ugnį. Reikalinga baimė pažeisti įstatymą, nusikalsti, peržengti laisvės ribas. „Drąsuolius“ turi stabdyti kieta ranka, nors liberalizmas tam ir labai prieštarautų.

Mūsų visuomenėje, kurios didžioji dalis tebėra iš sovietmečio išsprūdusi liaudis, o ne sąmoninga pilietinė visuomenė, be baimės nusikalsti, be kietos rankos neapsieisime. Tą visuomenę dar reikia išsiugdyti, o liberalizmą – palaidą gyvenimo būdą, palaidūnišką elgesį – mūsų jaunoje trapijoje demokratijoje reikia stabdyti, kaip stabdome nusikalstamumo reiškinį, nes jis ir yra tikroji nusikalstamumo ir kitokių negandų mūsų valstybėje priežastis.

NETIKRUMAI

Daug netikrumų pasaulyje ir, deja, jų daugėja: netikri pinigai, netikri, genetiškai modifikuoti augalai ir gyvūnai, netikri maisto produktai, jau bandoma sukurti kloną – netikrą žmogų. Amžinosiomis ar bendražmogiškosiomis vertybėmis negrindžiama gyvensena tampa netikra, todėl nuo jos bėga ar savu noru daugelis iš gyvenimo pasitraukia. Netikros valstybės, nes pamatai netikri, netikras valdymas, netikras valstybės reikalų tvarkymas – politika. Netikra politika, nes netikros, ne ideologijų, o interesų pagrindu kuriamos partijos. Netikri rinkimai, todėl netikros valdžios.

Partijų imitavimas. Valstybė kuriama ir tvirtinama tam tikros ideologijos pagrindu. Lietuvos respublika 1918 m. buvo sukurta ir 1990 m. atkurta tautiniu pagrindu. Lietuva yra krikščioniška šalis, kurios dorovės šaltinis – krikščionybė, Bažnyčia. Lietuvių tauta yra sėsli, gerbianti savo praeitį, iš jos stiprybę semianti. Todėl būtų natūralu, kad Lietuvos Antroji respublika vadovautųsi trimis ideologijomis, o joms atstovautų trys politinės partijos – tautiškoji, krikščioniškoji ir konservatyvioji. Visi kiti politiniai dariniai yra dirbtiniai, sukurti ne ideologijų, o grupinių interesų pagrindu, daugelis jų ne tik neprisideda prie valstybingumo tvirtinimo, bet jam kenkia. Pats partijų skirstymas Lietuvoje į kairiąsias, dešiniąsias ir centrinės yra netikras, todėl žmonės suvokia dešinę kaip valstybės palankumą Vakarams, kairę – Rytams, centrą – neutralumui, tūnojimui. Kai visos partijos privalėtų laikytis vienos politinės krypties – kurti ir tvirtinti valstybę, dauguma Lietuvos politinių darinių žvalgosi naudoti, utilitarinių interesų tenkinimo.

Partijų dirbtinumą, imitavimą atspindi jau patys jų pavadinimai. Lietuva yra demokratinė respublika, todėl priedas prie partijos pavadinimo „demokratinė“ yra dirbtinumo požymis., nes demokratinėje respublikoje nėra ir negali būti nedemokratinų politinių darinių, niekas jų prievarta nekuria, prievartinės narystės nėra. Įvairūs socialdemokratai, liberaldemokratai, krikščionys demokratai, naujieji demokratai patvirtina darinių nenatūralumą, jų maskuotą veikimą prisidengus demokratijos kauke. Dirbtinumą ar iškrypimą ženklina priedai „nuosaukieji“, „modernieji“, „naujieji“. Tikri svetimkūniai valstybės politinėje erdvėje yra dariniai pagal lytį (moterų), tautybę (rusų sąjunga, lenkų rinkimų akcija), mąstyseną (gyvenimo logikos), veiklos būdą (reformų). O štai Socialdemokratų partija yra gryniausias SSRS

komunistų partijos (bolševikų) paveldas, nes tik pavadinimu yra panaši į vakarietišką ar Pirmosios Lietuvos respublikos socialdemokratiją. Nauja Lietuvoje yra liberalų partija. Tai – destruktivus politinis darinys jaunai, trapios demokratijos valstybei. Ši partija, užuot tvirtinusi iš pareigos ir atsakomybės kylančią laisvę, tvirtina bet kokią, prilygstančią palaidumui laisvę.

Partijų netikrumą liudija jų programos, iš kurių kyšo grupiniai interesai, siekiai įtikti rinkėjams, valdyti verslą ar politiką paverst verslu. Šios partijos kuriasi ne kokios valstybinei idėjai įgyvendinti, o labiausiai utilitariniams interesams įgyvendinti.

Iš netikrumų aritmetinės sumos (susijungimų, koalicijų) negalima laukti naujos kokybės, naujos ideologijos. Todėl, kaip rodo rinkimų patirtis, nenatūralius politinius darinius dažnai visuomenė atmeta, tačiau „šluotos“ politika neveiksni, nes, nušlavus vienas, kaip netikri pinigai randasi kitos, pažadais, pinigais, ledais ar saldainiukais perkančios rinkėjų balsus. Tikriausia užkarda netikriems politiniams dariniams rasti būtų pilietinė, tautiškai susipratusi visuomenė. Tačiau tokią visuomenę politiniams vertėivoms ugdyti ir telkti nenaudinga, nes minią, „liaudį“ lengva mulkinti, valdyti, turėti iš jos naudos.

Keista, tačiau tarp netikrumų nepriklausomoje Lietuvoje randame ir tai, kas tikrai tikra: komunistai, kovoję su buržuazija, patys tapo pačia tikriausia buržuazija, o valdymas išliko jų rankose.

Netikri vadovai. Kokia visuomenė, tokią sau valdžią demokratiškai renka. Dešimtmečius morališkai žlugdyta, komunistiškai ugdyta visuomenė prarado vertybinę mąstyseną, nes tikrosios vertybės buvo suniekintos, pakeistos komunistinės ideologijos surogatais (komunistinė moralė, partinė sąžinė, proletkultas, klasių kova, tautų draugystė (rusifikacija). O vadovą visuomenė nori matyti į save panašų asmenį, nenori, kad asmenybė būtų iškili (lygybės sindromas), kad asmenybė judintų iš tūnojimo, skatintų siekti idealų, grįžti į tikrosiomis vertybėmis grindžiamą gyvenimą.

Pirmasis ir tikrasis atkuriamos ir atkurtos Lietuvos valstybės vadovas buvo Vytautas Landsbergis. Jis buvo Atkuriamojo Seimo prezidiumo pirmininkas ir kartu ėjo tuo metu dar neįteisintas, tačiau realiai egzistavusias Prezidento pareigas. Valdančiosios Seimo daugumos ir prezidento Valdo Adamkaus gėdai (tiesa, pastarasis klaidą vėliau bandė taisyti, tačiau nesėkmingai), V. Landsbergis iki šiol buvusių valstybės vadovu formaliai nepripažintas, nors lietuvių tauta tikresnio ir ryškesnio, labiausiai nepriklausomybei nusipelnusio už jį vadovo iki šiol neišvydo. Gėdingai pasielgė tautos dauguma, kai išrinko ne tikrą Lietuvos patriotą Stasį Lozoraitį, o okupacinės valdžios nomenklatūrininką Algirdą Brazauską. Panašiai nutiko su premjerais, Seimo ir savivaldybių vadovais.

Pilietinė visuomenė ar liaudis? Sovietų Sąjungoje pilietinės visuomenės nebuvo: buvo „sovėtskij narod“, - sovietinė liaudis, „litovskij narod“ – lietuviška liaudis. Todėl tą imperinę valstybę sudarė ne pilietinė visuomenė, o jos valdžia, ir ta valstybė su Kovo 11-ąja pradėjo griūti, gi liaudis griūčiai nesipriešino, neišėjo į gatves, nestojo valdžioje sukoncentruotos valstybės ginti, jos išsaugoti. Būčiau neteisis jei tvirtinčiau, kad sovietinei liaudžiai prilygo lietuviška liaudis. Pirmoji Lietuvos respublika pilietinės visuomenės nespėjo suformuoti, tačiau pilietį išugdė. Raudonajam tvanui užplūdus, pilietinė visuomenė formavosi miškuose, partizanų žeminėse. Reikia pripažinti, kad pilietiškumo didžiajai tautos daliai užteko išeiti į Baltijos kelią ir patvirtinti laisvės siekį, jo užteko atgavus nepriklausomybę, kai reikėjo ginti Seimą, kitus svarbius valstybės objektus. Neabejoju, jei būtų smurtu atimta nepriklausomybė, pilietinis pasipriešinimas būtų apėmęs visą šalį. Itin atsakingais tautai ir valstybei momentais visuomenė pilietiškumą parodo, gaila, kad mūsų kasdienybėje jo pritrūksta.

Ar tikri rinkimai? Demokratinį valdymą numato demokratiški, išreiškiantys piliečių daugumos valią, rinkimai. Valia gali būti gera, bloga, bet gali jos visai nebūti. Valią gali reikšti tik veiksnus, sąmoningas pilietis, nes valia grindžiama analize, lyginimu, vertinimu. Jei valstybės gyventojas tik formalus pilietis, jei jis nesusipažinęs su pagrindiniu valstybės įstatymu (konstitucija), kurį labai retas rankose laikė, jei jis nėra įsisąmoninęs savo teisių, pareigų ir atsakomybės, jei jam neaiškūs renkamųjų vertinimo kriterijai, jis gali reikšti tik emocijas, o ne valią, balsuoti emocijų pagrindu. Visokios „švytuoklės“, netikėtumai, neprognozuojami posūkiai

rinkimuose, ubagų, juokdarių, kolaborantų ir kitokių politinių nulių išrinkimas yra „liaudės“ emocijų, o ne pilietinės visuomenės valios išraiška. Emocijoms sukelti, rinkėjams patraukti taikomos pilkosios bei juodosios technologijos ir net modernioji magija, todėl be reikalo daugelis mojuoja Seimo ar savivaldybės nario mandatu, neva suteiktu tautos valia. Teprideda tas mosikuotojas ranką prie širdies ir nors sau prisipažįsta, kad mandatą iškaulijo sukeltų emocijų dėka. Kol rinkimai vyksta per emocijas, jie nėra tikri rinkimai, o tik jų regimybė.

Ar tikra valstybė? Jei tvirtinama, kad netikros partijos, netikri vadovai, netikra pilietinė visuomenė, netikri rinkimai ir netikri išrinktieji, savaime kyla klausimas: ar tikra valstybė? Iškart atsakysime – dar netikra. Teiginiui patvirtinti argumentų – daugybė. Paminėsime kai kuriuos.

Valstybė, užuot skyrusi lėšas ir pastangas visuomenei, kuri ir sudaro valstybę, šviesti bei ugdyti, tas lėšas skiria bilietams į valdžias išsipirkti (parama partijoms, rinkimų kampanijoms ir t. t.). Valstybė toleruoja ir skatina viešąją korupciją (įmonių, organizacijų ir privačių asmenų) – paramą kandidatams į valdžias, kad jos pagalba pastarieji keltų emocijas, pirktų piliečių balsus, o patekę į valdžias tarnautų ne rinkėjams, o rėmėjams.

Tikra valstybė gerbia ir švenčia valstybines šventes, švenčių dienomis prie valstybinių ir privačių pastatų kelia vėliavas. Liberalų iniciatyva Seimo valdančioji dauguma šią priedermę panaikino.

Valdžios vyrai ir moterys – liaudies tarnai – gauna dešimtis kartų didesnius atlyginimus už šeimininkės liaudies atstovus.

Tikra valstybė rūpinasi visuomenės dorove. Lietuvoje dorovės reikalai palikti Bažnyčiai, o valstybė, nebendradarbiaudama su Bažnyčia leidžia su dorove prasilenkiančius įstatymus, tautos ir jos valstybės piliečių dorovę smukdo.

Tikrose valstybėse nelojaliam piliečiui užimti atsakingas valstybines pareigas teisė ribojama. Lietuvoje tokio ribojimo nėra, aukščiausiuose postuose daugybė vakarykščių tautos prievartautojų, kolaborantų.

Iš valstybės, kurioje pilietis yra visapusiškai saugus, pastarasis nebėga, nesižudo. Iš Lietuvos bėga, žudosi.

Netikrumams mūsų valstybėje, valstybės valdymo ydoms ir grimasoms išvardinti jaučio odos neužtektų, bet jų nematyti, dangstyti ar nutylėti – nevalia. Ir ne paverkšlenimo dėlei. Įvardijus, paviešinus negeroves, galima jas šalinti, jų vengti. O tai – pilietinės visuomenės ir ypač valdžių galioje ir valioje, jų priedermė ir pareiga.

Tarus, kad valstybė dar netikra, kartu teigiame, kad valstybę jau turime. Džiaukimės, kurkime ir tvirtinkime tikrąją, neverkšlenkime.

Netikros ašaros. Į įmonę, kurioje sovietmečiu dirbau, buvo pakviestas specialistas bulgaras. Be savo atlyginimo ir komandiruočių pinigų, kuriuos pagal sutartį gaudavo, įmonė jam dar mokėdavo papildomai, nes jis skųsdavosi, kad gyvenimas esąs nelengvas, pajamos mažos. Kai dirbdami bendrą darbą arčiau susipažinome ir net susibičiuliavome, pastebėjau, kad jis maitinasi saikingai, nepramogauja, todėl išdrįsau paklausti, kur jis gautus pinigus taip greit išleidžia. Sulaukiau netikėto atsakymo: „Jų man visai netrūksta, ir lieka pakankamai, o dėl savo „verkšlenimo“ galiu pasakyti, kad visi bulgarai tokie: jie ilgą laiką vilko turkų jungą, turkai viską iš jų atimdavo, todėl turtą slėpdavo, vaizduodavo bėdžius, įprato verkšlenti. Verkšleno ne tam, kad turkų valdžia ką duotų ar užjaustų, o kad neatimtų. Tebeverkšlename iki šiol gal iš seno įpročio, gal nenorėdami sukelti pavydo“. Jam paaiškinau, kad šį bruožą turi ir lietuviai, tik priežastis kita: okupantas atėmė Laisvę, Nepriklausomybę, žemę, gyvulius, įmones, gamybos priemones, atima didžiąją dalį uždarbio, todėl žmogus turi verkšlenti prašydamas padidinti atlyginimą, duoti būstą, pašalpą, leidimą deficitinei prekei pirkti, pagrioviuose karvei šieno pasišienauti, malkų krosniai pakūrenti. Taip valdžia sau kuria gero pono įvaizdį, duoda neva nemokamą gydymą, mokslą, poilsį ir kitką, tik reikia žemintis, prašyti, verkšlenti, užsitarnauti.

Taip abu priėjome išvadą, kad esame verkšlenančios tautos, tik priežastys skirtingos ir ašaros abiem atvejais netikros.

Kaip bulgarai, nusimetę turkų jungą, taip lietuviai – sovietinį, verkšlenti nesiliovė. Verkšlenimas Lietuvoje tapo įpročiu, mada; jį skatina žiniasklaida, visose valdžios struktūrose

išlikę seni prašymų reikalautojai. Atgavome Laisvę ir Nepriklausomybę, atgavome ar atgauname nuosavybę, anksčiau uždarytas bažnyčias, laisvai keliaujame į užsienius, nebereikia mūsų vaikinams eiti į rekrūtus, nesizēminti duodant priesaiką pavergėjui, atsikratėme nuolatinės baimės būti išstremtiems ar įkalintiems. O verkšlename vis tiek. Verkšlenam, kad reikia mokėti už įvairias paslaugas, kad neduoda „gero“ darbo, kad reikia grąžinti neteisėtai užvaldytą turtą, verkšlenam ir dėl to, kad kiti neverkšlena, kad kažkas šoka labdaringą Vienos valsą, kad neturime to, ką kitas turi. Pasidairius Vakaruose, matome, kad iš tikrųjų sąlyginai apie 60 proc. Lietuvos gyventojų skursta, tačiau atsigręžus į Rusiją, Baltarusiją, pamatysime, kad palyginti gyvename ne taip jau blogai, ekonominiai ir socialiniai rodikliai gerėja sparčiau. Panagrinėjus skurstančiųjų sluoksnio sudėtį, rasime, kad ten yra asmenų, užsiregistravusių darbo biržoje, tačiau turinčių ir važinėjančių lengvais automobiliais, dalyvaujančių šešėliniame versle. O didžiama pasivadusių elgetomis yra simulantai, asocialūs asmenys, tinginiai, girtuokliai.

Ar tos netikros ašaros nėra kenksmingos pačiam verksniui? Ar neuždirbtos lėšos, neatlyginta labdara nežeidžia, neveda į aklavietę? Mokslas ir patirtis į šiuos klausimus atsako vienareikšmiškai: kenkia, žeidžia, žlugdo, nes žmogus gyvena taip, kaip jis galvoja, o ne atvirkščiai.

Marksistiniai ideologai kalte kalė, kad būtis yra pirminė, o sąmonė antrinė, žmogaus mąstyseną apsprendžianti jo būtis, kad mąsto taip, kaip gyvena. Šį klaidingą mokymą paneigė iškiliausi mokslininkai ir gyvenimo patirtis. Pasirodo, teigiamu arba pozityviu mąstymu pakeitę neigiamas, pesimistines mintis, galime įgyti stebuklingų galių, sulaukti teigiamų permainų savo gyvenime. Taip tvirtina pozityvaus mąstymo pionieriai Napoleonas Hillas, Josephas Murphy, Thomas Scherzas. Mokslininkai tvirtina, kad 90 proc. žmogaus galių yra sutelkta sąmonėje, o tik mažiau nei 10 proc. – sąmonėje. Pačiame žmogaus organizme sąmoningai valdomi tik penki jausmai, o sąmonė valdo šimtus gyvybiškai svarbių jausmų (širdies ir kvėpavimo ritmas, kepenų, skrandžio ir kitų organų veikla). Sąmonė savo galias išreiškia ir išorinėje mūsų veikloje, gyvenime. Thomas Scherzas teigia: „Kiekvieną mintį, kiekvieną idėją, kiekvieną fantaziją ir kiekvieną išraišką lydi jausmai. Kaip kūno ląstelės turi specifinę struktūrą ir kibernetiniais ryšiais susipynusios su visu kūnu priklauso vienos nuo kitų, lygiai taip ir mintys sudaro tvarkingą sistemą. Jos siejasi vienos su kitomis, panašias mintis pritraukdamos, o tas, kurios trukdo bendrai minčių eigos krypčiai, atstumdamos. Iš šių pavienių minčių junginių galiausiai susidaro idėjos, aiškūs vaizdiniai, kurie, logiškai juos patikrinus remiantis patirtimi, duoda pradžių veiksmams, tampantiems realybe. Taigi realybė išauga iš minčių, kitaip tariant, realybė yra minčių konstrukcija“. Josephas Murphy savo knygoje „Sąmonės galia“ moko: „Pakeiskite savo mintis ir jūs pakeisite savo gyvenimą“.

Esame Kūrėjo galiomis apdovanoti, būtį kuriame patys, o žinant, kad verkšlenimai žlugdo, patys turime keltis, kibti į kūrybą. Apsidairykime, kiek gražių pasiekimų jau turime, jų nematyti gali tik akys, kurias dar dengia tebepučiama raudona migla, alkoholis ar netikros ašaros. Nuo seniausių laikų lietuvių tauta buvo darbšti, o ne verkšlenanti, sunkumus įveikė paėmusi „arklą, knygą, lyrą“, o jei reikėjo – ginklą, todėl netikrų ašarų reikia atsisakyti, o tikrąją, paprastai viešumos vengiančią, reikia surasti, nušluostyti.

SUSVETIMĖJIMAS

Visavertis bendravimas dažniausiai užsimezga tarp panašių, vienodai matančių gyvenimo vertybes, vienodų politinių įsitikinimų, išpažįstančių tą patį tokėjimą, panašių būdo bruožų žmonių. Pastebime, kad dažnai net išoriškai panašūs žmonės kuria šeimas. Panašumai lengvina bendravimą, vienija, nereikalauja derinti skirtumų, o jų derinimas nėra lengvas, kartais net neįmanomas. Šeimoje, bendruomenėje, tautoje nebūna labai panašių ar vienodų žmonių, tačiau jie sugyvena, nepanašių nelaiko nesavais, nesusvetimėja be jokios priežasties.

Ne tik Lietuvoje, bet ir kitose posovietinėse šalyse tarp tautiečių pastebimas susvetimėjimas. Jis dažnai būna toks stiprus, kad buvę pažįstami ir net bičiuliai vienas kito nebenori matyti. Tačiau ar tikrai jie buvo pažįstami? Gal anksčiau bendravo jų kaukės, o ne tikrieji veidai? Tėvai, norėdami apsaugoti vaikus nuo tykančių komunistinių pavojų, patys pasislėpę po kaukėmis, augino tikras kaukes, todėl, atgavus nepriklausomybę, vaikai be maskuojančių kaukių nebeatpažįsta tėvų, jų pažiūros vaikams jau yra svetimos. Svetimėjimas vyko dešimtmečius, tik atsiskleidė staiga, kai vieni kaukes nusiėmė, o kiti liko su jomis suaugę.

Kaukės. Komunistinė ideologija buvo diegiama prievarta. Ne tik deklaruota, bet ir laikytasi nuostatos: kas nesilaiko marksistinės ideologijos, tas – prieš mus, tas – priešas, o priešą reikia sunaikinti. Ir naikino, kankino, luošino. Siekdami išvengti smurto, visi turėjo užsidėti komunistines kaukes. Tik dvasininkai ateistinės kaukės nesidėjo, todėl buvo persekiojami nuožmiausiai. Tokiu būdu visi tapo vienodi, skirtumų neliko, tačiau bendravo ne asmenybės, o kaukės. Visi pro vienodus akinius į viską žiūrėjo, vienodai vienas kitam melavo, vienodai kits kitą apgaudinėjo. Poetas Justinas Marcinkevičius yra pastebėjęs, kad velioniui reikėtų jau dvi duobes kasti: vieną – tikrajam asmeniui, kitą – kaukei. Vieni sovietmetį su kauke išgyveno kaip su svetimkūniu, kitiems kaukė pamažu priaugo, kiti nuo mažens buvo auginami kaip sovietinės kaukės. Atgavus laisvę ir nepriklausomybę, vieni kaukę svetimkūnį nusimetė, kiti to prielipo atplėšti nebepajėgė, treči kaukės kauke nebelaiko, o nemaža dalis tų kaukėtų užsidėjo naują patriotinę, religinę ar darbo, darnos ir doros kaukę. Komjaunimo veikėjai, nuožmiausi ateizmo propaguotojai, naujas kaukes užsidėję, dabar dėsto tikybą, o tautos išdavikai, jos naikintojai be išpažinties ir atgailos, suteptomis rankomis liečia tautos šventenybes, eina prie Dievo stalo. Po tokių metamorfozių skirtumai taip išryškėjo, jog ne tik visuomenėje žinomi žmonės, bet kaimynas kaimyno, tėvai vaikų, vaikai tėvų nebeatpažįsta, susvetimėjo ar susipriešino.

Lygybė. Kita susvetimėjimo priežastis priklauso buičiai. Dešimtmečius diegta lygybės idėja paliko ryškų pėdsaką. Ta lygybė buvo paremta dirbtiniu sulyginimu. Lygybė laikyta gėriu, - vienodai turėti, vienodai mąstyti, vienodai elgtis buvo sovietinės gyvensenos norma. Gi iš tikrųjų, gėris yra nelygybėje, nes nelygybė prasideda ten, kur prasideda kūryba, veikla. Kuriantysis visuomet stovi aukščiau, yra turtingesnis už nekuriantįjį, jis savo pavyzdžiu skatina ir moko nekuriantįjį kurti. Bet koks kūrybinis polėkis yra polėkis į nelygybę, lygybės pažeidimas, iškilimas. Nelygybė yra visokeriopo progreso variklis. Nelygybę numatė Pats Kūrėjas. Sakant, kad greičiau dramblys pralys pro adatos skylutę, negu turtuolis pateks į Dangaus Karalystę, ne nelygybė buvo smerkiama, o turtuolis skatinamas dalintis su varguoliu. Sumanus verslininkas turtų nekrauna, o plečia gamybą, duoda žmonėms darbą, realizuoja įvairius filantropinius projektus, šelpia. Ar iškilieji mąstytojai, genijai, šventieji – ne Kūrėjo duotas nelygybės padarinys. Posovietinė nelygybė, komunistiniams pasaulio lygintojams staiga persivertus į laukinius kapitalistus, apiplėšus jau ir taip anos sistemos nuskurdintus žmones, pagimdė ne tik susvetimėjimą, bet ir susipriešinimą dėl nedoru būdu pasiektos turinės nelygybės. Pridursime, kad dažnai susipriešinimo šaltinis yra pavydas, turto neribotas troškimas.

Nutautėjimas. SSRS peršama „tautų draugystės“ idėja ir niekinamas tautiškumas (nacionalizmas) menkino ir naikino tautinę savimonę, tautines tradicijas ir papročius, juos permelkė sovietinėmis spalvomis ir kvapais, sugriovė tautos būsto sienas, atvėrė kelią migrantams iš Rytų, trečdalį tautos išblaškė. Prievarta buvo kurpiamas tarybinis – be tautybės, be tėvynės, be tikėjimo – žmogus. Visoms tautoms buvo uždėta tarybinės liaudies kaukė. Po patirtų negandų daug tautiečių, nors kalba lietuviškai, yra nutautėję, praradę tautinį tapatumą, tautinį orumą. Dėl šios priežasties mišrios santuokos tapo įprastu reiškiniu, nelaikomos tautine nuodėme, itin pavojinga mažoms tautoms. Dabar lietuviai, išlaikę tautinį tapatumą, bendraudamas su paminėtu būdu nutautėjusiu lietuviu, vertindamas tam tikrus gyvenimo reiškinius, nebesusikalba, laiko svetimu.

Yra ženklų, kad raudonas rūkas sklaidosi, tauta iš susvetimėjimo ligų patalo keliasi. Reikia keltis ir kelti. Kas tiki Dievą, tas su Jo pagalba, kas netiki – savo galiomis bendražmogiškųjų vertybių pagrindu turime sugrįžti į tikrųjų vertybių lauką, atkurti vertybinę

mąstyseną. Tai vienintelis tikras, gėriu ir grožiu ženklintas supanašėjimo būdas. Tik taip supanašėjus, susvetimėjimas išnyks savaime, įsikūnys Tautiškos giesmės valia – vienybė.

SAVIVALDA IR SAVIVALĖ

Didžiuojamės, kad lietuvių kalba turi itin turtingą žodyną, tačiau patys tą turtą kaip kokie šykštuoliai slepiame, „taupome“, žodžius surašę į korteles, žodynus laikome lentynose, perdėm pakaitalus skolinamės iš kitų kalbų. Jei tam tikrą dėmesį rodome maistui, kad jis būtų sveikas, neužterštas chemikalais, pakeistas genetiškai, mūsų kasdieninio bendravimo duoną – kalbą dažnai vartojame bet kokią, be prieskonių, užteršiame ją lietuvių sielai nepriimtinais priedais. Jei ekologija, mokslas tiriantis organizmų santykius su gyvenamąja aplinka, gyvosios ir negyvosios gamtos sąveiką, taikoma gamtai, kasdienei duonai, kasdienės duonos ekologijai dėmesio stokoja. Kasdienį kalboj nevarojami žodžiai nuvertėja, pasimiršta, gyvoji kalba virsta dirbtiniu pakaitalu, puskalbe, žargonu.

Kaip vis daugėja „gyvenamosios aplinkos“ ir mažėja gamtos, kaip civilizacija pasiglemžia kultūrą, taip techninė revoliucija, integracija, kosmopolitizacija, globalizacija, demokratija, biurokratija ir kitokios „acijos“ ir „atijos“ kėsina į kalbą, keičia jos prigimtinę prasmę, skonį. Kalbininkai vertiniams neranda atitikmenų, nespėja kurti naujiems daiktams bei reiškiniams žodžių naujadarų, o visuomenė neatsakingai griebiasi svetimybų, pridėdama joms tik lietuviškas galūnes. Neaprėpsi visų sričių, neišvardysi į mūsų kalbą įsiveržusių svetimybų, juolab kad, neturint tam atitinkamo išsimokslinimo, nagrinėti kalbos dalykus ir teikti siūlymus būtų neatsakinga.

Teatleidžia skaitytojas, kad rašinio įžanga ilga ir tarsi neatitinka jo pavadinimo. Tačiau, vartodami svetimybes, dažnai joms suteikiame magišką galią, o kad už jų slypi labai paprasti dalykai – nebematome. Tokių pavyzdžių daugybė, aptarsime čia tik vieną žodį „demokratija“, atkreipsime dėmesį į jo esmę. Lietuvoje ir Vakarų pasaulyje žinomas politologas, publicistas, vienas iškiliausių Lietuvos laisvinimo veikėjų užsienyje Vilius Bražėnas atkreipė dėmesį į žodžio „demokratija“, kuriam gražų lietuvišką žodį „savivalda“ turime, besaikį vartojimą. Manytume, kad iš tikrųjų be jokio reikalo tam tarptautiniam žodžiui teikiama kažkokia ypatinga reikšmė ir galia, jis lipdomas prie partijų pavadinimų, tarsi demokratinėje respublikoje galėtų veikti ir nedemokratinės partijos, juo pridengiama nedora gyvensena ar net tarnystė kitai valstybei. Politikai viešai porina apie demokratijos vertybes, tik kai reikia jas įvardyti, netenka amo. Taip tikriausiai nenutiktų, jei vartotume žodį „savivalda“, nes matytume, kad demokratija tėra valdymo būdas, mechanizmas, kuris, išskyrus visuomenės įtraukimą į valstybės valdymą, kitokių vertybių neturi. Įsižiūrėję į tą mechanizmą iš arčiau matysime, kad jame jokių vertybių nėra, o ydų ir grimasų pakanka. Deja, geresnis valdymo mechanizmas dar neišrastas.

Graikų kalbos žodis *demokratija* reiškia liaudies valdžią. Kadangi visi visų valdyti negali, per rinkimus išrenkami (pasamdomi) liaudies atstovai valstybės reikalams tvarkyti, valstybę valdyti. Tie atstovai išrenkami piliečių daugumos valia. Svarbiausiais valstybei klausimais rengiami referendumai, kuriuose piliečiai tiesiogiai pasisako už arba prieš siūlomą sprendimą. Sprendimą vėl lemia daugumos valia. Taigi valios kokybė yra ne savivaldoje, ne mechanizme, o liaudyje (pilietinėje visuomenėje). Valia, kaip žinoma, gali būti gera ir bloga. Valios gali ir visai nebūti. Kaip į valios kokybę atsilieps savivaldos mechanizmas? – Niekaip, nes savivaldos akiratyje valios kokybės nėra, jai svarbu, kad būtų išreikšta bet kokia, tačiau daugumos valia.

Demokratijos garbintojai, tvirtindami, kad žmonių valia yra Dievo valia, veda į klaidatikystę, sudieviną žmogų. Sudievinę žmogų, daugumos dievažmogių valia išrinkti atstovai priiminėja įstatymus, kurie gali prasilenkti su tiesa ir teisingumu (mūsų patirtis tai patvirtina), smukdyti dorovę ir, greta to, leisti dievažmogiui daryti viską, ko nedraudžia įstatymas. Demokratijos mechanizme stabdžių nei draudimui, nei leidimui nėra, stabdžiai – liaudyje. Ir čia gali (taip yra buvę) įvykti netikėtas virsmas: demokratija virsta savivale, o kraštutinė tokio virsmo pasekmė – visų visiems tironija. Jei vienvaldys (monarchas) visuotinės tironijos vykdyti

neįstengtų, tai visų ar dalies visuomenės (vienos partijos) tironija visiems įmanoma. Tokią tironiją, vadintą demokratiniu centralizmu, dešimtmečius vykdė darbo liaudies „gynėja“ komunistų partija.

Savivaldos mechanizmą lengvai pažeidžia savivalė. Su išklibintu ar išgverusiu mechanizmu darbo kokybiškai nepadarysi; valstybės valdymui jis gali lemti liguistą raidą bei kitokius nepageidautinus padarinius. Antai per savivalę savivaldos mechanizmas mūsų tautinėje valstybėje nevertina tautiškumo, valstybėje nedraudžia veikti kitataučių politinėms partijoms (Rusų sąjunga, Lenkų rinkimų akcija), įteisintos net jų frakcijos su tam tikromis privilegijomis Seime. Kuriai valstybei ir kokiai tautai jos atstovauja, kam palankios, rodo jų elgesys. Savivaldos mechanizmas nevertina lojalumo cenzo; keturių Seimo narių, jau keturiais komunarais vadinamų, linkčiojimas baltarusiškai lukašenkiškai „tvarkai“ tik patvirtina, kad stokojančiųjų ištikimybės savo valstybei Seime netrūksta. Nevertinamas renkamųjų išsilavinimas, moralė. Antai studentas neakivaizdininkas V. Šustauskas, nuo alkoholio apkvaišęs, viešai kvailioja, burnoja, o išgveręs savivaldos mechanizmas į tai nereaguoja. Ar ne dėl moralumo, sąžinės, vidinės ir politinės kultūros bei išprusimo stokos išrinkti tautos atstovai savivaliauja, sau skirdami nepelnytai didelius atlyginimus, premijas, pensijas, privilegijas. Jie, pataikaudami kenksmingo verslo atstovams, leidžia azartinius lošimus, alkoholio reklamą, kėsina legalizuoti naminės degtinės gamybą, prostituciją bei kitokius krikščioniškai šaliai nepriimtinius dalykus. Vien išrinktųjų kalbų pasiklausius, kai Seimo narys viešai blevyzgoja, ministras atleidimą iš darbo vadina išspyrimu, o Premjeras susidorojimą – išdūrimu (nešvankaus rusiško žodžio vertalas), nuo tokios savivaldos, virtusios savivale, darosi koku, nusigręžti norisi.

Savivaldos mechanizmas neapsaugotas nuo atsitiktinių sutrikimų, gedimų. Tačiau svarbu, kad jis netrūnytų, neišsigimtų į savivalę, netaptų vien mechanizmo pavidalu be naudingo turinio, regimybės. Mechanizmo „techninei priežiūrai“, tobulinimui galimybės neribotos; kokią savivaldą turėsime priklausys nuo rinkėjų ir renkamųjų valios, nuo jos kokybės. O kokybė įgyjama vykdant ne dievažmogių, o Dievo valią. Kokybė – ne savivaldos mechanizme, o mumyse.

Demokratija nuo savo pirmųkščio pavidalo pakankamai nutolo, todėl ir vadinti ją anuo vardu nebederėtų. Antai romėniškoji demokratija piliečiais nepripažino „nagarbingų žmonių“. Prie tokių buvo priskirti cirko artistai, skolininkai ir prostitutės. Atgavusi nepriklausomybę Lietuva, romėniškąją demokratiją suvokusi savaip, užsienyje gyvenančius lietuvius priskyre prie „nagarbingų piliečių“ (nesuteikė pilietybės) ir tuo pat metu pilietybę suteikė šalies okupantės atstovams. Tautinėje valstybėje, kokia yra Lietuva, suteikiant pilietybę, jos pagrindu turėjo tapti tautybė, tačiau dėl savivaldos virsmo savivale, dėka tų „piliečių“, kurie dešimtmečius lietuvius engė, naikino tautą, taip neįvyko.

Savo Konstitucijoje pirmuoju straipsniu įrašėme: „Lietuvos valstybė yra demokratinė nepriklausoma respublika“, antruoju straipsniu - „Lietuvos valstybę kuria Tauta. Suverenitetas priklauso Tautai“. Demokratija įvairiose šalyse gali būti skirtinga, nes skirtingi jos piliečiai; daugiatautėje valstybėje (Šveicarija, JAV) tautinis veiksnys nėra svarbus, tautinėje valstybėje šis veiksnys lemia tautos būtį, jos išlikimą. Todėl demokratijos sąvoka kaip įvairialype kauke neturėtume dangstyti savivalės, o pačia demokratiją dažniau vadinti savivalda, kuri Lietuvoje pirmenybę turėtų teikti tautiniams reikalams. Pavadinę graikišką mechanizmą lietuvišku vardu, gal geriau suvoksime jo esmę, labiau vertinsime antrąjį Konstitucijos straipsnį, išmoksime savivaldos mechanizmą tobulinti bei valdyti.

Į PILIETINĘ VISUOMENĘ – PER BENDRUOMENES

Mums trūksta visko: darbo, pinigų, geros valdžios, tiesos ir teisingumo, nesavanaudiškų draugų, sveikatos, jau trūksta gryno vandens ir gryno oro. Nutylime, kad trūksta darbštumo, taupumo, atsakomybės, tiesos ir teisingumo savo elgesyje, bendravimo kultūros ir pastangų bendrauti. Skundžiamės, kad skauda galvą, tačiau nutylime, kad joje stokojame sveiko proto ir

išminties, pirmenybę atiduodame vienadieniems interesams, pamiršdami idealus, rūpinamės vien buitimi, nesusimąstydami apie būtį. Verkšlename dėl pasekmių, nenagrinėdami ir nešalindami priežasčių. Jaunimas veržiasi į užsienius, į kitokią, palankesnę save išreikšti aplinką, o pastangų keisti aplinką savo šalyje vengia.

Ilgai trukusi „klasių kova“, „liaudies priešų“ paieška ir naikinimas, „proletariato diktatūra“, paniekinta krikščioniškoji artimo meilė iškreipė, sumaitojo žmonių santykius, nuvertino vieną didžiausių vertybių – bendravimą tarp žmonių. Komunistinio bendravimo pagrinde net užuominos apie meilę nebuvo, tas bendravimas rėmėsi santykiu su materija – turtu, preke. Visi sovietiniai žmonės buvo „tovariščiai“. Anot rusų filosofo N. Berdiajevo, - tai niekingiausias žodis, reiškiantis žmonių bendravimą pagal turto paiešką (tovar išči – ieškok prekės).

Sugriuvus blogio imperijai ir jos ideologijai, sovietmečiu kurpti „tovariščių“ kolektyvai iširo, atsiskleidė slėptas susvetimėjimas, grubus individualizmas, visuomeniškumo, nes jis buvo dirbtinis ar prievartinis, neliko. Dabartinė karta nebepreismena kaimų, bažnytkaimių gyvenamosios Pirmojoje Lietuvos respublikoje, natūralaus bendruomeniškumo vykdant sunkesnius darbus (talkos), pagalbos nelaimės ištiktiems ar neįgaliems bendruomenės nariams, o mokyti bendravimo naujomis sąlygomis, pasirodo, - nelengva. Svarbiausiu procesu laikome pilietinės visuomenės, kuri yra valstybės pamatas ir turinys, ugdymą ir telkimą bendram reikalui. Šio proceso pradžia ir pagrindas yra žmonių bendravimas.

Išsigalėjusi biurokratija (valdininkų valdymas), partokratija (vienpartinis valdymas), timokratija (turtuolių valdymas) skatina visuomenę burtis į visuomenines organizacijas ir atremti tokias demokratijos grimasas, ydas. Lietuvoje visuomeninių organizacijų skaičius jau siekia porą tūkstančių, tačiau tokių, kurios tenkintų įvairius vietos gyventojų poreikius, atstovautų jų interesams santykiuose su valstybinėmis institucijomis, spręstų vietines problemas iki šiol nebuvo. Tačiau, be paskatų „iš viršaus“ (geras pilietiškumo apraiškos ženklas), tokios organizacijos staiga pradėjo kurtis. Tai – seniūnijų ir parapijų bendruomenės – tikri, biurokratijai nepavaldūs visuomeniniai savivaldos židiniai. Šie visuomeniniai dariniai, laisvanoriškai susikūrę ir įregistruoti nustatyta tvarka, įgyja teises ir galią spręsti daugelį bendruomenės uždavinių, organizuoti bendruomenę sutartiniams veiksams ar darbams, atstovauti bendruomenės reikalams savivaldybėse, kitose valstybės institucijose. Bendruomenė, sutelkusi savas ar pasitelkusi iš šalies teisininkų pajėgas, jau įveikia bendruomenės nariams statomus biurokratinis barjerus, išmintingesni, labiau politiškai išprusę bendruomenės nariai jau gali patarti rinkėjams demaskuodami kandidatų į valdžias nerealius pažadus, informuoti bendruomenės narius apie naujus įstatymus, naujas galimybes pasinaudoti valstybės teikiama parama. Jei mokyklose pilietiniam ugdymui šioks toks dėmesys yra skiriamas, tai suaugusiems pilietiškumo mokyklų nėra. Vietos bendruomenė yra prieinamiausia, nieko nekainuojanti bendravimo vieta, pilietiškumo mokykla.

Tikriausias ir tiesiausias kelias į tautiškai susipratusią, patriotišką pilietinę visuomenę turi eiti per bendruomenių telkimą, jų saviugdą; bendravimas skatina bendrystę, iš bendrystės gimsta bendruomeniškumas, iš bendruomeniškumo – pilietiškumas, o iš pastarojo – pilietinė visuomenė, demokratinės valstybės pagrindas ir turinys.

IŠ POGRINDŽIO – Į POLITIKOS ŠEŠĖLĮ

Vadovaujantis komunistine ideologija, kurios neatskiriama dalis buvo ateizmas, sovietmečiu buvo griaunamos ar sandėliais paverčiamos bažnyčios. Bažnyčios hierarchai, eiliniai dvasiškiai ir pasaulietiškas krikščioniškas elitas buvo persekiojami, šviečiamoji ir ugdomoji Bažnyčios veikla nuvaryta į pogrindį, krikščioniškoji spauda uždrausta. Lietuvoje Bažnyčia patyrė nuostolius, kuriuos dabar atspindi smukusi visuomenės dorovė, iškreipta ar sužlugdyta moralė. Žudymai, nusižudymai, plėšikavimai, vagystės, kvaišinimasis alkoholiu ir narkotikais,

palaidas nesantuokinis gyvenimas, amžinųjų vertybių niekinimas įgijo mastą, kuris jau kėsina į tautos būtį, kelia akivaizdžią grėsmę jos išlikimui. Jei sovietmečiu Lietuvos valstybines institucijas, partizaninį pasipriešinimą pavyko sunaikinti, tai Bažnyčia niekinama, prievartaujama, žlugdoma nepasidavė, kovojo su ateistine propaganda, krikštijo, katechizavo, teikė sakramentus, pogrindyje leisdama spaudą, beldėsi į pasaulio sąžinę. Bažnyčia neteko ir iškilusių jos rėmėjų pasauliečių, religijos filosofų, katalikiškų vaikų ir jaunimo organizacijų kūrėjų ir vadovų. Kaip mūsų dienomis reikalingi Juozas Eretas, Pranas Dovydaitis, Stasys Šalkauskis, Antanas Maceina, Karolis Dineika! Deja, tie žiburiai užgeso, o juos pakeitė marksistinės filosofijos „šviesoje“ ugdyti profesoriai, habilituoti daktarai.

Krikščionybė istorijoje patyrė įvairias išorines ir vidines negandas, netektis, tačiau kovojo, gynė amžinąsias vertybes, nešė Tikėjimą, Viltį, Meilę. Lietuvoje okupacijos metais Bažnyčia ėjo išvien su ginkluotu ir politiniu pasipriešinimu okupacijai, puoselėjo laisvės ir nepriklausomybės viltį. Deja, atgavus nepriklausomybę, okupacijai pasitraukus, kai Bažnyčios žodis ir veiksmai yra itin reikalingi, ji atsidūrė politikos šešėlyje. Iškilūs dvasininkai patriotai ignoruojami, jiems priekaištaujama už politinius pamokslus, todėl iškeliami į atokesnes, mažesnes parapijas ar pavedama mažiau visuomenei įtakinga veikla. Ar ne už politiką, už nuoširdų rūpestį tautos ir valstybės reikalais iš didmiesčių, iš didesnių tikinčiųjų bendruomenių buvo išstumti (išstremti) Jonas Kastytis Matulionis, Alfonsas Svarinskas, Algimantas Keina, Petras Dumbliauskas? O štai „grytelininkų“ (buvusių kolūkių pirmininkų) globėjas tėvas Stanislovas (Dobrovolskis) proteguojamas, jam atviri radijas, televizija, spauda, jis demonstratyviai priiminėja buvusios komunistinės nomenklatūros atstovus, prisideda prie valstybės raidą trikdančių iniciatyvų. Negana, kad iš sovietinės praeities tęsiasi kovos prieš Bažnyčią valktis, pati Bažnyčia traukias į jos šešėlį.

Bažnyčia nėra atskirta nuo valstybės, – atskirtas Bažnyčios valdymas. Ji nėra atskirta ir nuo pilietinės visuomenės, kuri sudaro valstybę, ji veikia valstybėje, dvasininkai yra pilietinės visuomenės nariai, vykdo pilietines pareigas. Demokratinėje valstybėje išgrynintos politikos, kurioje galėtų dalyvauti tik partijos ar tik tam tikros institucijos, nėra. Visi piliečiai gali ir dalyvauja politikoje (valstybės reikalų tvarkyme), piliečių depolitizavimas prilygtų jų išpilietinimui. Sielovadinė Bažnyčios veikla taip pat yra politika, aukščiausios prabos politika, nes Bažnyčia ugdo pilietį, rūpinasi jo dorove. Iš Lietuvos praeities žinome, kad dvasininkai buvo laisvės šaukliai, jei reikėjo ją ginti, net ėmė ginklą į rankas, aktyviai dalyvavo valstybės kūrime, jų parašus randame ant 1918 metų Nepriklausomybės Akto. Nuo politikos nesišalino iškilūs dvasininkai Motiejus Valančius, Maironis, Mykolas Krupavičius, Juozas Tumas-Vaižgantas, Adomas Jakštas, Vladas Jurgutis ir daug kitų. Jų politika – buvo morali politika.

Ką apie Bažnyčios dalyvavimą politikoje kalba iškilūs šių dienų dvasininkai bei pasauliečiai?

Vienas gerbiamiausių katalikų teologų ir vienas iš buvusių galimų kandidatų į Popiežiaus sostą Milano kardinolas K. M. Martinis 1999 metais šv. Ambrozijaus dienos proga kalbėjo: „Politinė tinginystė ir palaidumas – štai paslėptas blogis, štai slaptas visur esantis virusas, persekiojantis visuomenę, netrukus įžengsiančią į trečiąjį tūkstantmetį ... Pakanka būti patagonistinių politinių grupuočių šešėlyje. Turite tapti drąsių ir neeilinių sprendimų veikėjais“. Pats Popiežius Jonas Paulius II nesišalina nuo politikos, teigia, kad Bažnyčia negali atsisakyti dalyvauti krašto gyvenime. Lietuvių katalikų mokslų akademijos narys ir garbės akademikas, Amerikos lietuvių rašytojų sąjungos garbės narys profesorius Juozas Eretas šalinimąsi nuo politikos laikė dviguba kalte: „Krikščioniškos valstybės kūrimas yra taipgi moralinė pareiga. Kas šalinasi nuo savo politinės pareigos, tas bendradarbiauja nusikaltime, kad gėris, kuris jo dalyvavimu galėjo būti padarytas, nebuvo atliktas ir dėl to toks dvigubai kaltas dėl blogio, kuris dėl jo abejingumo atsirado valstybėje“ („Mano pasaulėžiūra“, Čikaga, 1958).

Kaip apaštalavimas yra ne tik dvasininkų, bet ir pasauliečių priedermė, taip pasaulietiškuose reikaluose, taigi ir politikoje, dvasininkų vaidmuo yra itin reikšmingas, todėl dalyvavimas joje yra būtinas. Tiesus, aiškus Bažnyčios žodis turėtų pasiekti ne tik kiekvieną bažnytines bendruomenės eilinį narį, bet ir politikus, kurie priima įstatymus ir sprendimus,

liečiančius tautos ir valstybės būtį. Tariamasis Bažnyčios romumas, „santarvė“ su valdžiomis ar tūnojimas visuomeniniame gyvenime atveria erdvę blogiui, nežabotam liberalizmui, leidimui vakarykštiesiems Bažnyčios prievartautojams ir niekintojams sauvaliauti.

Krikščioniškos valstybės kūrimas ir tvirtinimas skatina pasauliečius ir dvasininkus vienyti pastangas, būti aktyviais politikais; jei partinėje veikloje dvasininkams dalyvauti nedera, tai politinėje – būtina.

PATIKLUMAS IR NEPATIKIMUMAS

Patiklumas po sovietinio mulkinimo, akivaizdaus melo, atgavus nepriklausomybę, regis, turėjo paskatinti blaivesnį parašyto ar pasakyto žodžio vertinimą, kritinę mąstyseną, išvalgumą. Deja, taip nenutiko: visuomenė, įpratinta prie žavinčio melo, jį priima tarsi gerą muziką, tiesos žodžio girdėti nenori, nes jai mielesnis gražus melas, nei liūdna tiesa. Nepamatuotas patiklumas tapo natūralia būseną, melagystes skatinančiu veiksmu. Tokia padėtimi, ypač prieš kokius rinkimus, naudojasi kandidatai į valdžias.

Žinome, kad jei žmogus pats sako tiesą, to paties tikisi iš kito, todėl patiklumas savaime yra gera savybė, tačiau, susidūrusi su kita, neigiama nepatikimumo savybe, gali tapti neganda. Jei buities reikaluose žmogus gali būti apgautas, prarasti tam tikras medžiagines vertybes, pinigus, politikoje per patiklumą galima pažeisti ar prarasti valstybingumą. Su melu versle toli nenuvažiuosi, greit bankrutuosi, tačiau politikoje, jei ji tampa verslu, maskuotu veikimu, politiniai vertėivos gali ne tik duoną pelnyti, milijonieriais tapti, valstybės likimu prekiauti, bet ir pasilikti joje ilgesnį laiką. Kartą įtikėję, žmonės sunkiai keičia savo nuomonę, atėjus rinkimams neša savo balsą už kokį numylėtinį, kuris iš tikrųjų yra kenkėjas. Pasidairius po mūsų politinę padangę, pavyzdžių netrūksta.

Per žmonių nepamatuotą patiklumą tapęs daugelio numylėtiniu, Rolandas Paksas apkaltos būdu nuo prezidento pareigų buvo nušalintas, tačiau žinodamas, kad žmonės nuomonę keičia sunkiai, vėl važinėja po Lietuvą, kursto aistras, populiarina savo vardo liberaldemokratų partiją, kurioje asmenybių nematyti, tik iš nesenos praeities žinoma, kad joje vyrauja politiniai vertėivos, siekia savo grupuotei naudos, o gal atidirbti politiniam vertėivai Borisovui už milijonus R. Pakso prezidentinei rinkimų kampanijai. R. Pakso nepatikimumą net neižvalgi akis galėjo išvysti, nes jis keitė partijas kaip pirštines, buvo tikras politinis valkata, tačiau jo nepatikimumas, susidūręs su rinkėjų nepamatuotu patiklumu, tąkart laimėjo. Kiek valstybei (pirmučiausia rinkėjams) kainavo jo nušalinimas niekas dabar pinigais neskaičiuoja, nes iš rinkėjų neišskaičiuosi (iš jų mokesčių pavidalu išskaičiuos valstybė).

Dabar drebina orą kitas politinis vertėiva – Viktoras Uspaskichas. Jam rinkiminei kampanijai į Seimą pinigų skolintis nereikia, nes jis turtingiausias žmogus Lietuvoje; cerkves statydina Rusijoje, brangiausias butus – Maskvoje ir Palangoje, o būsimuosius rinkėjus nemokamai ledais ir pažadais vaišina. Ar galima pasitikėti kandidatu, kuris, atstovavęs vieni partijai, staiga sukūrė kitą, vadovavęs Seime Ekonomikos komitetui, postą savavališkai paliko, kuris viešai niekina Lietuvą kaip politinę neišmanėlę? Ką į tai atsakys patiklieji rinkėjai spalio 10 d.? Ar parduos Lietuvos Seimą už ledų stiklainaitę ir agurkų su oligarcho portretu stiklainį?

Patiklumas nebloga žmogaus savybė, tačiau susidūrusi su nepatikimumu, gali virsti nepataisomu blogiu. Šitai, ypač tvarkant valstybės reikalus, turėtų įsidėmėti kiekvienas sąmoningas Lietuvos pilietis.